

РЕПУБЛИКА СРБИЈА
ВИШИ СУД У БЕОГРАДУ
ОДЕЉЕЊЕ ЗА РАТНЕ ЗЛОЧИНЕ
БЕОГРАД

Пословни број: К-По₂ 22/2010.

**ТРАНСКРИПТ АУДИО ЗАПИСА
СА ГЛАВНОГ ПРЕТРЕСА ОД 25. априла 2012. године**

УТВРЂУЈЕ СЕ да су на главни претрес приступили:

- заменик тужиоца за ратне злочине Веселин Мрдак,
- пуномоћник оштећених Марина Кљајић,
- сви оптужени, и
- браниоци адвокати: Милорад Константиновић бранилац оптуженог Деветака, Гордана Живановић бранилац оптужених Деветака и Јована Димитријевића, Слободан Живковић бранилац оптужених Девчића, Стојановића и Бачића, Градимир Налић бранилац оптуженог Радојчића, Војислав Вукотић бранилац оптуженог Крњајића а на данашњем претресу мењаће и адвоката Јасмину Живић браниоца оптуженог Перића, Борис Зорко бранилац оптужених Миодрага Димитријевића и Влајковића, Бранко Димић бранилац оптужених Јосиповића и Николајидиса, Бранислава Фурјановић бранилац оптужених Косијера и Стевановића.

Суд доноси

РЕШЕЊЕ

Да се главни претрес ОДРЖИ.

Претрес је јаван.

Главни претрес СЕ НАСТАВЉА у 14 часова и 47 минута.

РЕЧ СТРАНАКА

Бранилац оптуженог Љубана Деветака адвокат Милорад Константиновић у завршној речи изјављује:

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Изволите.

Адв. МИЛОРАД КОНСТАНТИНОВИЋ:

Цењени суде, мом браћенику је оптужницом Тужилаштва за ратне злочине у Београду стављено на терет извршење кривичног дела ратни злочин против цивилног становништва из члана 142 став 1 КЗЈ у саизвршилаштву. Ја бих пре свега желео да истакнем одређене контрадикторности и нелогичности у самој оптужници које доводе у питање како постојање кривичног дела које се мом браћенику ставља на терет, тако и функционалну надлежност овог Одељења Вишег суда у Београду.

Наиме, у оптужници се наводи да је Љубан Деветак вршио радње кривичног дела у својству самопроглашеног команданта села Ловас и директора Земљорадничке задруге са неограниченим војним и цивилним овлашћењима. Оптужница је дакле нејасна по питању мог браћеника, односно по питању његовог припадништва било каквој оружаног формацији. Уколико мој браћеник није био припадник Југословенске Народне Армије, МУП-а, Територијалне одбране или неке паравојне формације, а из оптужнице се то не може закључити, онда он као цивил није ни могао извршити кривично дело које му се ставља на терет, већ би се евентуално могло говорити о неким другим кривичним делима уколико би се она доказала. Очигледно је да нема доказа да је Љубан Деветак био ни командант, ни припадник било какве оружане формације па се у оптужници покушава некаквом правном акробатиком он произвести у особу којој је успело нешто што није пошло ни једној власти на територијама бивше СФРЈ, да истовремено командује свим институцијама војске, локалном полицијом, територијалном одбраном, па чак и паравојним формацијама као што су „Бели орлови“ и „Душан Силни“.

Из навода оптужнице о улози и моћи Љубана Деветака може се претпоставити да је његов ауторитет био толики да је он имао одлучујући утицај чак и на стране посматраче из мисија ОЕБС-а и Црвеног крста који су тада долазили у село Ловас, вероватно да управо њега питају шта се дешава у селу, а да при том не комуницирају ни са ким из ЈНА. Ако је веровати наводима оптужнице директор Пољопривредне задруге Ловас након што је од хрватских паравојних формација преузео власт у селу успоставио је апсолутну владавину у Ловасу стављајући под своју контролу јединице ЈНА и свих осталих формација које сам већ набројао, а врхунац његове владавине је да је имао и своје личне робове које искоришћава за своје лично богаћење. Овај карикатурални приказ оптуженог Љубана Деветака као некаквог апсолутисте из XVIII века се нажалост данас кроз оптужницу покушава приказати као реалност.

У уводном делу своје завршне речи Тужилаштво истиче како су од пролећа 1991. године па до краја те године у Републици Хрватској, тада једној од федералних чланица, формално још увек у саставу СФРЈ, одвијао оружани сукоб између ЈНА и оружаних формација у њеном саставу и под њеном контролом са једне стране, и са друге организованих оружаних формација Збора народне гарде и МУП-а Републике Хрватске. Подвлачим да се одбрана у потпуности слаже са констатацијом тужилаштва да су све оружане формације на страни ЈНА биле или у њеном саставу или под њеном контролом и да никаквог простора за деловање ван тог система нити је било, нити је могло бити. Тужилаштво за ратне злочине у својој завршној речи такође наводи како су се у новонасталој ситуацији затечене снаге територијалне одбране и милиције у Товарнику оружаном супротставиле снагама ЈНА па су са јединицама ЈНА у нападу на Ловас садејствовале снаге новоформиране станице милиције, Територијалне одбране Товарник као формације САО Славоније, Барање и Западног Срема. Поставља се дакле питање ко је наоружавао те снаге, ко им је дао задатке, ко је командовао, ко им је давао обавештајне податке, ко им је обезбедио сва неопходна средства и механизацију, ко је заиста имао власт и највећи ауторитет на тим просторима. Вероватно Љубан Деветак. Тужилаштво за ратне злочине у потпуности занемарује чињеницу да је СФРЈ 1991. године била држава која је имала свој Устав и законе који су веома прецизно утврђивали како надлежности, тако и обавезе свих институција и појединаца у случајевима проглашења ратног или ванредног стања у коме појединац није имао апсолутно никаквих могућности да самостално делује нити да се организује ван тог система, а да не буде спречен и санкционисан. Јасно је да на територији Републике Хрватске, где је у то време било проглашено ратно стање, никакав директор Пољопривредне задруге, ма каквим именом га ми крстили, командат, алфа и омега, господар живота и смрти или бог и батина, није могао никоме из састава ЈНА или под контролом ЈНА ништа наређивати како је то описано у оптужници. Напомињем да се ради о територији на којој су се дешавале велике војне операције у склопу акције заузимања Вуковара, односно тзв. „Вуковарске операције“, дакле амбијент и окружење у којима се налазило село Ловас у том тренутку је било такво да нису биле могуће изоловане акције било каквих самозваних команданата или других појединаца. Све што се дешавало на тим територијама где су се одвијале велике и сложене војне активности било је под будним оком како домаћих, тако и међународних фактора. Невероватно је да се у таквим околностима појавио човек у селу Ловас који је решио да промени ток историје и да баш на дан преговара у Хагу између бивше СФРЈ и Републике Хрватске, који су били заказани од стране међународних фактора у склопу решавања свеобухватне политичке ситуације у бившој СФРЈ, тај човек одлучи да пошаље педесетак људи из Ловаса на минско поље. Сличне сценарије видели смо на бројним другим местима током ратова у бившој СФРЈ где су се наводно само из разлога етничке нетрпељивости догађали безумни и беспотребни и несхватљиви масакри цивилног становништва баш у тренуцима када су требале да се донесу неке важне одлуке за будућност народа на овим просторима.

Напори Тужилаштва за ратне злочине да Љубану Деветаку припише некакву полубожанску улогу у свим овим догађајима, а да при том

минимизира одговорност људи који су једини имали и могли имати како *defacto*, тако и *dejure* овлашћења па самим тим и одговорност на територијама на којима је било проглашено ратно стање превазилазе чак и границе правне акробатике и прелазе у правну фантастику, вероватно по принципу Ничеове изреке да уз величину иду и велике страхоте, било је потребно улогу Љубану Деветака увеличати до невероватних димензија. Истовремено Тужилаштво за ратне злочине из само себи знаних разлога амнестира од одговорности нека лица, као што је на пример командант Друге гардијске бригаде пуковник Лончар, који у том тренутку не само да има сва овлашћења која проистичу из тада важећих закона него и располаже *defacto* најјачом војном силом на терену, а под његовом командом су се, како то и само Тужилаштво каже, налазиле и све остале оружане формације. За овакву његову одговорност у списима предмета постоје материјални докази али Тужилаштво такве доказе или занемарује или их минимизира. Готово је невероватно да је наредба пуковника Лончара за напад на Ловас, која се као материјални доказ налази у списима овог предмета, окарактерисана као цитирам „Неспретно и непромишљено“ у једном делу формулисана примера ради „Извршити чишћење села од припадника Збора народне гарде и МУП-а као и становништва које је непријатељски настројено“. Одбрана је сагласна са заступницом оштећених да издавање овакве наредбе, која је у супротности са нормама међународног права, није ништа друго него издавање наредбе за злочин.

Са друге стране улогу Љубана Деветака као наводно неприкосновеног господара живота и смрти у селу Ловас Тужилаштво покушава да докаже кроз саслушање сведока након више од 20 година од тих дешавања, при чему напомињем да многи од сведока никад нису ни били саслушавани пре овог главног претреса, неки нису ни упознали никада Љубана Деветака, значи нису били саслушавани ни у Републици Србији, ни у Републици Хрватској. Наравно, право можемо посматрати на различите начине, можемо га посматрати као политику силе, како то каже Јеринг или као подметање кривице, како то каже Ришеље. Џорџ Буш старији када су му поставили питање у вези притвореника у затвору Гвантамо рекао је да је право целисходност, а Сан Жист је рекао да је право убијање. Ја се надам да ово веће у XXI веку неће дозволити да се право тумачи на неки од ових начина.

Љубан Деветак је у својим поступцима био ограничен овлашћењима која су произилазила из његове дужности као директора Пољопривредне задруге у Ловасу и није могао имати никаква ни *dejure*, ни *defacto* овлашћења у односу на било ког припадника војске, локалне полиције, територијалне одбране или било које друге оружане формације на тим просторима. Све ове формације су имале своје команданте и свако је од њих имао тачно одређену улогу и овлашћења. Јасно је да у свим овим дешавањима постоји само један командни ланац, а да се овде суди људима који су били на репу догађаја па се неким од њих покушавају пришити овлашћења и одговорности оних који нису били обухваћени овом оптужницом, а морали су бити. Тврдња Тужилаштва да је Љубан Деветак самовласно успоставио некакву нову власт цивилно-војног карактера заузећем непостојеће улоге команданта села представља правни и логички

nonsens. Ко ме је то Љубан Деветак командовао и какву је оружану силу предводио? То је вероватно једино познато Тужилаштву за ратне злочине. Једна кинеска пословица каже: „Ко тражи истину мора знати да је поднесе“. Оваквим селективним приступом Тужилаштво за ратне злочине је у старту обогатило овај кривични поступак и ономогућило ово веће да утврди праву истину о дешавањима у Ловасу. Наиме, истина је целина или је знате целу или не знате ништа. Онај ко зна само неке сегменте истине једино може имати искривљену и погрешну слику о њој. То је круцијална слабост ове оптужнице и оваква оптужница не може представљати законску основу за правилно и законито пресуђивање у овој озбиљној, сложеној и комплексној кривично-правној ствари.

Одбрана Љубана Деветака не оспорава објективни аспект злочина учинених према становницима хрватске националности у селу Ловас али оспорава персонални аспект тих злочина и оспорава сваку могућност да је оптужени Љубан Деветак учествовао у тим злочинима, а поготово да је могао имати било какву командану улогу и издавати наређења припадницима било које оружане формације која се налазила у селу Ловас. Мени је жао што сам у овом кривичном поступку фактички био ономогућен да изнесем доказне предлоге јер сматрам да постоји читав низ материјалних доказа који нису изведени у овом предмету, а морали су бити. У неким поступцима који су вођени пред Хашким трибуналом читани су писмени докази који се односе управо на догађања у Ловасу. Ја стицајем околности имам нека од тих докумената и сматрам да ће утврђивање материјалне истине без тога бити веома тешко. Поставља се питање да ли исти узроци увек производе исте последице, да ли ће ово веће на основу доказа који су овде изведени утврдити исто чињенично стање ко је утврдио Хашки трибунал у неким другим поступцима. Овај кривични поступак траје пет година и исто толико времена проведено је у саслушању сведока, читању бројних изјава никад саслушаних сведока пред органима Републике Србије, а све са једним циљем да се истина у Ловасу утврди и улога овде окривљеног до краја расветли. Међутим овај поступак је красио квантитет, а не квалитет саслушаних сведока. Свеprisутно је било колективно сећање које се чува у новинским издањима каква су „Крвава истина“ која 20 година пише о томе, ко је ко у Ловасу, после 10.10.1991. године, убацивањем пригодних флоскула алфа и омега која се први пут чула 2003. године у Хагу као друго име за проокривљеног, а онда је преузета и искоришћена у сведочењима многих сведока који првоокривљеног у критичном периоду нису ни срели.

На улогу окривљеног битно су утицали и ретки извештаји у медијима о овом поступку који нису преносили ништа друго осим имена окривљених и какву им је улогу Тужилаштво дало, таман довољно да сведок има шта да каже када дође пред суд. Нешто слично видели смо на телевизији „Б-92“ пре неких десетак дана у термину кад је требао да иде „Утисак недеље“. Са оваквим исказима Тужилаштво је истрајавало на својој оптужници и таман кад је најавило прецизирање исте пред крај прошле године и када се можда и родила нада да ће оптужница пред окончање поступка бити у складу са доказима који су изведени, ми смо за првоокривљеног добили не само козметичке промене већ и настојање да се он доведе у везу са свим

неделима која су се у Ловасу десила, ма како то било супротно здравој логици, а посебно изведеним доказима. Тужилаштво се понашало као да не постоје извршиоци за поједина дела, као да припадници добровољачких група нису имали јасно означене вође, сведоке у овом поступку, као да тзв. хуманитарци нису могли да доводе „избеглице“ у октобру 1991. године, нити је било ко о томе говорио. То су људи који су могли да дођу у овај суд и говоре шта год пожелеле али када би говорили конкретно о појединим убиствима и доводили их у везу са људима који нису на овој оптужници претило би им се пријавом за лажно сведочење.

Такође је индикативно колики је број оштећених који никад нису дали изјаве пред било којим органом Републике Хрватске или Србије који су се после 20 година од догађаја први пут појавили са једним циљем да терете првоокривљеног јер иако га у критичном периоду нису ни виђали сигурни су да је он одговоран за све што се у Ловасу догађало. Чињеница је да искази мештана Ловаса који су говорили о догађајима у периоду који оптужница обухвата, очигледно нису довољни да се докаже и кривица првоокривљеног јер да није тако верујем да би Жупанијски суд у Хрватској који је поступак против окривљеног и других лица започео још 1993. године исти и окончао. Нажалост окривљени често нису били у прилици да се суоче са великим бројем сведока јер је суд престао да позива сведоке ради сведочења у судници, већ је из неких разлога свако без обзира на здравствено стање, године и околност да ли су били у контакту са било којим окривљеним у критичном периоду саслушаван путем видео везе у овом поступку. Другим речима окривљеном је константно било ускраћено право да се са сведоцима суочи, да им предочи документа, да се изврши препознавање. Одбрана сматра да се из свих изведених доказа у току овог судског поступка не може ни на који начин утврдити да су основане тврдње Тужилаштва у односу на мог браћеника. Нажалост поступак је у фази у којој јесте, ја ћу сада кренути према оптужници.

Дакле, оптужницом се првоокривљеном ставља на терет да је након 10.10.1991. године са друго и трећоокривљеним самовласно и фактички успоставио власт цивилно-војног карактера. Самовласно и фактички је успостављена локална власт цивилно-војног карактера, односно конструкција нова локална власт цивилно-војног карактера јер вероватно термин који данас постоји само у овој оптужници Тужилаштва за ратне злочине вероватно је прихватљива са аспекта да се на мала врата уводи битна чињеница да је у Ловасу била успостављена после 10.10.1991. године војна власт са првим официром у селу Градимиром Вељовићем који је тог дана и стигао у Ловас са две јединице Лајковачке и Љишке чете, такође је стигла истог дана са јасним задацима које су објаснили њихови командири саслушани на главном претресу и присутни у селу све време али се са Љубаном Деветаком нису чак ни сусрели. Настојао је тужилац да претпоставимо неку војну улогу првоокривљеног пружи кроз начин на који је био одевен. Кључно питање упућено готово свим сведоцима да ли је Љубан носио униформу. До краја је нејасно шта је тиме тужилац хтео да постигне будући да је не мали број сведока хрватске националности говорио о томе да је носио војне кошуље и мантиле јер је имао код куће јер било тако сигурније или је добио у селу. Припадништво некој војној формацији

се не може доказивати само тиме што је неко носио униформу, а из оптужнице се не може видети ни којој формацији би те униформе, по Тужилаштву евентуално требало да припадају. У сваком случају како тако после много молби, дописа и ургенција упућених од стране суда, ВБА и Министарству одбране имали смо прилику да као доказе изведемо један број редовних и ванредних извештаја Друге гардијске бригаде из којих се непобитно види под чијом је влашћу територија села Ловас, ко контролише и управља овим простором. Према тачки 12. наређења Друге пролетерске гардијске бригаде број 364-1 од 10.10.1991. године стоји. „Територијална одбрана Ваљево поседа следеће реоне, са Првом и Другом четом поседа село Ловас по ослобођењу села и успоставља цивилну власт“, другим речима у селу Ловас од 10.10.1991. године ангажоване су снаге Четврте оперативне зоне Територијалне одбране Ваљево са јасним задацима у погледу власти. С тога на питање власти у селу мора управо на тај начин и да се одговара. Зашто Тужилаштво прибегава било каквом *defacto* стању у ком би приказало првоокривљеног као самопроглашеног команданта села са неограниченим војним и цивилним овлашћењима уколико је неспорно да присуство снага Четврте оперативне зоне ТО Ваљево није било само на папиру већ су те јединице биле активне и на простору Ловаса.

На крају крајева када говоримо о Ловасу не говоримо о вишемилонском граду у коме је немогуће успоставити контролу већ о једном селу са неколико стотина кућа у коме све време, које оптужница обухвата, смештено више стотина војника са својим командирима на челу јединица. Дакле јединице Друге пролетерске гардијске бригаде су заузеле село, у њему и око њега запоселе положаје и одређена места у циљу успостављања контроле над њим и стварања услова за успостављање цивилне власти. Овакве одговоре дао је управо и војни вештак у овом поступку и ово вештачење је недвосмислено показало да не постоји командант села, да то никако није војна функција, а и да је законски могла да се успостави онда је то морало бити најстарије војно лице, те није с горег да подсетимо да се управо као командант потписивао управник управо пуковник Марко Ковач после 19.19.1991. године.

Даље Тужилаштво тврди да је првоокривљени имао неограничена цивилна и војна овлашћења. Пре свега сматрамо да било какво овлашћење цивилно или војно мора нечим да буде ограничено. Немогуће је да цивилно лице, што проокривљени неспорно јесте био у том периоду, имао било каква *defacto*, а поготово не *dejure* овлашћења према војним јединицама Друге гардијске бригаде које се налазе у селу Ловас или деловима тих јединица. Да поставимо тужилачку тврдњу као питање коме Љубан Деветак директор задруге са неограниченим војним и цивилним овлашћењима командује. Нити један сведок из редова активних или резервних официра или војника који је боравио на простору Ловаса није рекао да је било какво наређење добио од Љубана Деветака. Душан Лончар командант Друге гардијске бригаде саслушан је у истрази и наводи да је Љубан Деветак директор задруге. Он додуше касније мења свој исказ на главном претресу али сматра да је командант села и директор задруге исто. Невероватно за високопозиционираног официра ЈНА да поистовећује те две ствари али истовремено то је и разумљиво да се он тако понаша јер је то некако био

манир свих официра ове бригаде који су саслушавани у овом поступку. У чему се огледају његова неограничена војна овлашћења, да ли је и да ли је могао да распоређује, упућује или мења састав војних јединица у селу? Не. Да ли је наредио било какву акцију у којој је учествовало макар једно војно лице? Није. Ради се о пукој тужилачкој тврдњи како би се овај окривљени по својој одговорности издигао изнад свих оних који су у селу боравили и настојали да га „обезбеде“, што је израз који је често пута коришћен у овој судници. Да се подсетимо да су се тужилаштво и одбрана сложили у једном, цитирам дакле страну 21. оптужнице: „Напад на село Ловас и стављање под контролу овог насеља и оближње територије само је једна од војних операција ЈНА на том подручју, а које су се одвијале у склопу догађаја под познатим називом „Вуковарска операција“. Противно је не само изведеним доказима већ и елементарним правилима војне струке да тада важећим, извињавам се, дакле противно је не само изведеним доказима већ и елементарним правилима војне струке, тада важећим, да након напада и стављања под контролу једног подручја од стране ЈНА било ко самовласно и фактички успоставља власт војно-цивилног карактера. Опет наглашавам да писани доказе говоре управо о супротном. Командовање свим снагама које дејствују у нападу на насељено место је обједињено и после заузимања насељеног места бригада продужава дејства у складу са предвиђеним планом или поступа по наређењу претпостављеног старешине. Ово што сам вам сада прочитао је цитат из дописа Савезног секретаријата из 1984. године, извињавам се, Правило бригаде. Иначе између осталих доказа које сам ја планирао да доставим суду, а нисам био у могућности ту су још Правило службе органа безбедности у оружаним снагама, дописи и наредбе како Благоја Ацића тако и Борислава Јовића председника Председништва у то време али вероватно ћемо то бити у прилици тек у другостепеном поступку.

Која су неограничена овлашћења цивилног карактера? Неспорно Љубан Деветак је био директор задруге у селу Ловас и као такав настојао је да село оживи и да настави са радом и у исказима сведока када говоре о томе како се за све питао, најчешће се као одговор на конкретно питање за шта се питао, одговарало: „Па шта треба радити, ако коме треба нешто, коме треба помоћ“. Да ли га то и даље задржава у оквирима овлашћења директора Земљорадничке задруге или он постаје командант са неограниченим цивилним овлашћењима. И на крају тужилаштво обједињује прву тројицу окривљених те наводи да су исти наређивали припадницима територијалне одбране, милиције и оружане групе самозване „Душан Силни“ која је ушла у њихов састав да се према цивилном становништву предузимају радње које представљају окрутност поступање, мучење и повреду телесног интегритета.

Поштовано веће, надамо се да је данас јасно да самозвана група „Душан Силни“ од уласка у село Ловас, а и пре тога има своје командире које слуша, који су присутни на састанцима са представницима војних јединица, на састанцима који су одржавани у селу у периоду који оптужница обухвата и од којих су добијали одређене задатке. Сваки од саслушаних припадника знао је да каже да ли припада Ступаревој или Батиној групи, а која лица су присутна у селу. У списима се налази списак

добровољаца „Душана Силног“ од 05.10.1991. године са потписом команданта Милорада Бастаје који је такође присутан све време у селу Ловас и активан у дешавањима у селу. И на крају припадници те добровољачке групе осим оних који су из себи знаних разлога настојали да окриве првоокривљеног за све не наводе да су од првоокривљеног добијали било каква наређења. Стога сматрам да су овакве тврдње Тужилаштва крајње неосноване и немају своје утемељење у доказима који су изведени. Право је сваког окривљеног да се брани на начин који сам изабере али је право саокривљеног да потпуно буде упознат са својством учесника у поступку. До краја поступка није остало јасно зашто је тринаестоокривљени после разговора са Тужилаштвом, а затим и четрнаестоокривљени добио могућност да без икаквог јасног разлога први износи одбрану у овом поступку, најтеже оптужује првоокривљеног и наметне своје наводе као толико уверљиве и довољне да исти буду пренети директно у оптужницу. Суд може да прихвати или не прихвати нечију одбрану али се надамо да на исказу двојице окривљених које су оповргнуте сведочењима бројних сведока не може да заснива пресуду.

Указао бих такође на атмосферу која се могла препознати из исказа сведока, а која је настала после 10.10.1991. године. У село су ушле оружане формације, Друга бригада је наставила са спровођењем задатака добијених у наредбама од 09.10. и 10.10.1991. године и логично једино могуће је било да се настоји да се успостави какво такво нормално стање које ће се огледати кроз нормално функционисање задруге и рад свих људи у селу. Окривљени Деветак као мештанин и као директор задруге која је за село и шири регион имала одлучујући значај и пре и после рата и на коју су сви мештани били упућени могао је као познато лице у селу и неко коме могу да се обрате за евентуалну потребу у селу у склопу новонастале ситуације за мештане да буде неко кога доживљавају као главног или важног, неког ко може да реши неки проблем или помогне. У новонасталој ситуацији после 10.10.1991. године било је потребно рад задруге оживети, обавити пољске радове и то је оно чиме се окривљени бавио, а што и сведоци потврђују. Асанација бојишта јесте војни задатак али када они закажу, дакле војска и када нити у једном извештају Друге бригаде која је напад припремила и организовала нема ни речи о броју погинулих, не постоји шема отварања ватре по насељу 10.10.1991. године, нема података о утрошку муниције и других елементарних података, јасно је да нису посебно заинтересовани нити да изврше асанацију терена након спроведене акције. Шта је била алтернатива првоокривљеног који је затекао такво стање након 10.10., уместо да са Градимиром Вељовићем оде код пуковника Лончара и изнесе шта су проблеми у селу, укаже на потребе и затражи помоћ. Дакле нема никаквог самовласног поступања, поступања на своју руку или противно нечијој наредби. Данас му се на терет ставља то што су цивили сахрањени у заједничкој гробници, плитко ископаном каналу на гробљу. Поштовано веће, канал је копао багер који је дала Друга гардијска бригада. Лешеви нису уведени у матичне књиге, а што асанација бојишта након напада на Ловас није спроведена од стране тадашње ЈНА у складу са правилима војне струке не може бити одговорност Љубана Деветака. Ову чињеницу да је командант Друге гардијске бригаде као и највише војно лице у селу у том тренутку био упознат са страдањима мештана и ништа није предузео да се

изврши асанација терена већ су дали или били присутни када су дате вреће за сахрану потврђују и сведоци Градимир Вељовић и Душан Лончар.

Тужилаштво сматра да је првоокривљени одговоран и за задржавање око четрдесетак мештана цивила у просторијама машинске радионице и канцеларије Земљорадничке задруге. Након тога десетак пребачених у подрум и двориште Месне заједнице, а притом превиђа две јако битне чињенице, да Љубан Деветак није 10.10.1991. године био у селу у време када су се цивили кретали ка Земљорадничкој задрузи и другу да из изведених доказа јасно произилази ко је та лица затворио и чувао, као и да је провера месног становништва био наставак акције по наређењу команде Друге гардијске бригаде од 09.10.1991. године.

На крају и када погледамо нека од сведочења лица за која тужилаштво сматра да су била затворена у простору машинске радионице и задруге јасно је да су била затворена у простору, извињавам се, мало ми се мути.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Кад хоћете тражите паузу.

Адв. МИЛОРАД КОНСТАНТИНОВИЋ: Немам осећај за време.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Или седите.

Адв. МИЛОРАД КОНСТАНТИНОВИЋ: Колико смо отприлике?

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: 03 и 15.

Адв. МИЛОРАД КОНСТАНТИНОВИЋ: 03 и 15, ништа.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Па седите колега.

Адв. МИЛОРАД КОНСТАНТИНОВИЋ: Ништа, ја ћу сести.

Дакле, указао сам на ове две битне чињенице које Тужилаштво превиђа да Љубан Деветак није 10.10.1991. године био у селу у време када су се цивили кретали ка Земљорадничкој задрузи и другу да из изведених доказа јасно произилази ко је та лица затворио и чувао, као и да је провера месног становништва био наставак акције по наређењу команде Друге гардијске бригаде од 09.10.1991. године. На крају и када погледамо нека од сведочења лица за која Тужилаштво сматра да су била затворена у простору машинске радионице и задруге јасно је да чак ни не говоре о првоокривљеном Деветаку, па тако сведок Емануел Филић саслушан на главном претресу 28.09.2009. године наводи да га је из куће повео Зораја заједно са још неким мештанима, описује где су били смештени, да их нико није малтретирао и наглашава да Љубана првог дана није ни видео. У вези тужилачке тврдње да је Љубан имао неограничена овлашћења овај сведок говори о тренутку пре поласка на поље детелине 18.10.1991. године, цитирам: „Да си имао моћ можда би нас пустио све, а можда те више не би било“.

Сведок Берислав Филић саслушан пред овим судом 26.02.2009. године јасно наводи да га је до задруге одвео Милорад Воркапић, а првоокривљеног Деветака није уопште видео до 17.10.1991. године.

Сведок Павле Шимуновић такође говори да су њега и Мату Батаковића до задруге одвели Дуле Грковић и Рудић, не види првоокривљеног као неког ко приводи и затвара, већ напротив да је у једном тренутку послао кући Иву Антоловића. Овај сведок такође и на конкретно питање о привођењу Мате Маџаревића не означава првоокривљеног као неког ко је наредио његово привођење.

Сведок Мата Маџаревић је једини који је говорио да је задржан по наредби првоокривљеног иако више пута понавља „Деветак наредио, Девчић привео“, посебно појашњава да се није радило о посебном наређењу већ је показао руком и рекао „Преко“. Међутим овај сведок даје и један свој утисак на ком гради читав свој исказ. Он говори да првоокривљеном као неком ко све то ради у рукавицама, он изгледа као да га се ништа не тиче, а у ствари је од њега све потицало, алфа и омега, бог и батина. Али можда важније од тога овај сведок говори да би он догађања у десетом месецу 1991. године заборавио и да оно што је доживео може бити и занемарљиво у односу на оно што је доживео у дванаестом месецу исте године. Посебно наглашава „оно је битно“. Такође је задржан у Земљорадничкој задрузи Јаков Пеулић говори да у десетом месецу 1991. године никакав контакт са Деветакком није имао и јасно наводи да га је у двориште задруге довео Дуле Ступар из Товарника, па с тога ова тужилачка тврдња да окривљени Деветак има било посредне или непосредне везе са задржавањем ових лица у просторијама машинске радионице и земљорадничке задруге нема утемељења у изведеним доказима. С једне стране није никога привео или задржао по речима оних који су били задржани, с друге стране они који су приводили мештане, дакле Дуле Грковић, Душан Ступар саслушани као сведоци у овом поступку нису потврдили да су било какво наређење или налог у том правцу добили од првоокривљеног. Међутим ту треба указати и на сведочења Слободана Марковића који такође јасно наводи да никакав контакт са првоокривљеним није имао, али објашњава да је њему Ступар био командант као и да је ноћ 10./11. октобар 1991. године управо провео у задрузи и сам објаснио зашто није дозвољавао да се људи крећу иако му то нико није наредио, цитирам: „Значи не могу да дозволим да ми се неко шета непознат иза леђа, лепо сам отворио врата и рекао ало људи пуца се, немој нико да изађе до ујутру, нећу да размишљам“.

Друго питање које тужилаштво види као нечовечно поступање, а ставља на терет првоокривљеном је питање обележавања кућа и становништва. Обележавање кућа белим тканинама започело је у раним јутарњим часовима 10. октобра 1991. године у време док је трајао напад на село, а неспорно је да у истом првоокривљени није учествовао. Наиме из исказа многих сведока произилази да су људи приликом прегледа кућа на капијама или кућама стављали бела платна што је био знак да је кућа прегледана и да се не мора у њу враћати поново, што су потврдили бројни сведоци. Такође не мали број сведока је у вези са означавањем кућа рекао да је то чуо од комшија, а не од било ког окривљеног и да то нису учинили

по било чијем наређењу или по наређењу оних који нису обухваћени овом оптужницом. Ознаке на одећи као и ознаке на кућама нису представљале било какве понижавајуће нити дискриминаторске мере које је спроводио окривљени Деветак већ такође начин обележавања месног становништва у освојеном подручју, а опет ради разлога безбедности самог тог становништва. Потврђено је из изјава Гргић Златка и Стјепана Маринковића да је иста оваква пракса била и на пример у Товарнику. Пресуда Жупанијског суда у Вуковару потврђује да је становништво траке око руку носило и у Сотину, односно да то није никакав изум Ловаса ради дискриминације по националној основи. Окривљени као и бројни сведоци из редова војске говорили су о тзв. спектру, односно везаним плетеним ознакама на одећи које су значиле да лице са таквом ознаком припада и може слободно да се креће територијом на којој се налази, а која је под обезбеђењем јединице Друге гардијске бригаде и оно што можемо да истакнемо као најважније будући да тужилаштво наводи да је Деветак ово чинио посредством припадника оружаних састава, ниједан сведок у овом поступку, а за кога је извесно да је мештанима рекао да на кућу ставе белу ознаку није потврдио тужилачку тврдњу, односно да је Деветак било коме наредио да своје куће обележи белим тканинама.

Да никаквих дискриминаторских мера од стране првоокривљеног није било најбоље сведочи чињеница да је након преузимања послова директора задруге као своје најближе сараднике запослио управо људе хрватске националности Римара, Пемпера, Жадањ Фрању. У продавници су радиле једнако жене српске и хрватске националности Ката Ловрић, Даница Воркапић, Љубица Балић. Радна обавеза за коју се првоокривљени терети нетачна је из најмање два разлога. Радна обавеза предвиђена је тада важећим законима СФРЈ, а друго у селу где се становништво махом бави пољопривредом и после 10.10.1991. године наставља да обавља те исте послове за које добија накнаду не може да се сматра никаквом радном обавезом поготову не ако се за исту добија накнада, тужилаштво каже безвредни бонови, средство плаћања које су равноправно добијали и Срби и Хрвати и за које су могли да купе потребне намирнице у локалној продавници. Можда је тужилаштво могло макар као пример да да шта подразумева најтежи физички рад, јер оно што смо чули у судници да се радило били су редовни послови брања јабука, кукуруза и тако даље. Одговор на питање да ли се један рад може сматрати принудним дала је и постојећа пракса Хашког трибунала и судова у региону који суде за догађаје из деведесетих година и то кроз одговоре на следећа питања. Да ли је рад био нецелисходан? Не. Да ли је рад одударео од редовног рада којим су се мештани бавили? Није. Да ли је рад био у функцији читавог села, односно заједнице и хрватског и српског становништва? Јесте. Да ли је био плаћен? Јесте. Да ли је средство плаћања било укључено у промет? Јесте. Да подсетимо да се радило о јесени у једном славонском селу где се брање воћа, кукуруза и други пољски радови не могу сматрати најтежим физичким пословима. У вези са предњим било је сведока који су говорили да им је лакше и сигурније било да иду са мештанима у поље него да остану код куће, жене које су доставиле медицинске потврде због којих су имале поштеду од рада и оне које су говориле да нису ишле да раде иако ми је речено јер су им дела мала. Шта је још јако важно? Нико од мештана који

није радио није због тога био санкционисан на било који начин. Такође ниједном од саслушаних сведока који су били радно ангажовани ништа нажао није учињено, ниједан од људи који је био у њиховој пратњи нити им се десило било шта лоше у вези са обављеним радовима, а улога људи који су били у пратњи била је мотивисана разлозима безбедности и као таква се и једино потврдила до краја овог поступка.

У вези са тачком 2. став 2 прецизиране оптужнице најпре можемо да укажемо на једну непрецизност и паушалност за врло озбиљне оптужбе. Не може се после пет година суђења најпре дати један широк увод који првој тројци окривљених на терет ставља све и психичко и физичко насиље приликом саслушања и повреду телесног интегритета, па онда ако није непосредно извршење прелазимо на посредно по наредби или одобрењу од стране оружаних група све из дискриминаторских разлога, а у циљу изнуђивања информација о наводном поседовању оружја, ноћним оружаним провокацијама или припадности чланова њихове родбине оружаним формацијама противне стране.

Поштовано веће, оружја је у селу било међу мештанима, то сви знају, то је ловачки крај, то су потврдили многи саслушани сведоци. Проналажењу оружја и минско-експлозивних направа у својим извештајима бележи и 46. Партизанска бригада Божидара Николића која је на овај простор дошла после 18.10.1991. године. О броју оружја, организацији одбране села, сеоским стражама које су устројене много пре октобра 1991. године и које су за циљ имале контролу и проверу лица која се крећу у области Ловаса, веровали смо да је сувишно говорити и да нема никаквог говора о наводном поседовању оружја како рече тужилац, већ о озбиљној организованој оружаног групи коју краси подела улога и овлашћења, јасни задаци у погледу употребе оружја те дубока координација са Кризним штабом Вуковар и формирања тзв. 204. вуковарске сатније. Да не заборавимо и чињеницу да је ово село одбило да постигне договор са представницима ЈНА и преда им наоружање које поседује, септембар 1991. године, па је зачуђујућа тврдња да се радило о наводном оружју или да је небитно да ли је неко припадник оружане формације противне стране, како год тужилаштво се определило за најекстремнија мучења које је видела на страни оптуженог Деветака, па тако се посебно наводи случај Снежане Кризманић и Антонија Кризманића.

Када је реч о сведоку Снежани Кризманић поновићемо још једном оно што смо више пута у току поступка истицали, дакле моји претходници пре свега. Није било услова да се овај сведок испитује на начин како је то суд урадио, нема ниједног доказа у списима предмета да овај сведок не може да дође у суд и да да свој исказ који би кроз суочење са окривљеним био проверен. Шта више, снимак из суднице у Републици Хрватској је био неприродно розе боје без могућности да се овај сведок и види приликом давања исказа, а само сведочење дешава се након што је одбрана интервенисала да сведоци добијају јасна упутства од стране представника суда у Хрватској како да сведоче када су у питању незгодна питања. Тада је суд успоставио праксу да сведочењима путем видео линка када су сведоци спречени да дођу у Београд присуствују и представници нашег суда.

Међутим, чак ни то у случају Снежане Кризманић није био случај. На тај начин ово сведочење је стављено под озбиљну сумњу тим пре што сведок Снежана Кризманић са сазнањима која је изнела за време саслушања и која наш тужилац држи за посебно важна и директно их преноси у оптужницу. За 20 година од догађаја није дала нити једну једину изјаву. Њена изјава супротна је и изјавама других саслушаних сведока у погледу места где је била смештена и времена када су се десили догађаји о којима је причала. Не може се игнорисати ни чињеница да по сведочењу ове сведокиње она проводи ноћ у кући првоокривљеног без икаквог малтретирања, испитивања, у друштву његове породице и других људи српске и хрватске заједнице, чак и у друштву Марина Маџаревића који је био рањен и склоњен у кућу првоокривљеног да би му се помогло. Тврдње да је првоокривљени наредио да се она саслуша у кући Ивице Францишковића немају утемељење нити у једном изведеном доказу. С друге стране њене тврдње да је Љубан Деветак испитивао 17.10.1991. године остају на нивоу само њене тврдње јер како сама говори он није био сам, а ниједан сведок коме је познато било шта о гледању спорне касете није потврдио да је њу Љубан Деветак било када саслушавао. И на крају и по њеним речима Деветак је није испитивао о било чему што се налазило на некој касети због које је наводно била приведена, док с друге стране ако суд узме њене тврдње као истините указујем на непрецизности оптужнице какве су, када и како су страдали Марин и Катарина Балић за које сведокиња тврди да их је видела после 17.10.1991. године, а Тужилаштво тврди да су страдали у првој половини десетог месеца 1991. године. Када и како су заиста страдала браћа Павлић ако их је сведокиња видела после 17. или до 24.10.1991. године. До одговора на ова питања могуће је било доћи да је суд усвојио предлог одбране да се изврши вештачење којим ће се у складу са релевантном документацијом и списима предмета утврдити узрок и време смрти сваког од погинулих мештана што сматрамо неопходним уколико погибију било кога од ових мештана Ловаса стављамо на терет мом брањенику.

Адв. МИЛОРАД КОНСТАНТИНОВИЋ: Ја се извињавам, ја бих морао само мало воде да попијем.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Изволите.

Адв. МИЛОРАД КОНСТАНТИНОВИЋ:

Други сведок кога је првоокривљени мучио и повређивао телесни интегритет по наводима оптужнице, је Антон Кризманић. Овај сведок је један од примера како треба теретити прву тројицу оптужених по сваку цену, а када посустане у помоћ долазе исказ дат Хашким истражитељима који се интерпретира и уводи у записник сачињен пред нашим судом. Поштовано веће, изјаве дате истражитељима су се показале као непоуздане и у великој мери нетачне. Већи број сведока је рекао да их није ни прочитао, не сећа се ни да ли их је потписао. Исте су истрпеле више превода и врло често сведоци пред судом не говоре оно што су говорили истражитељима. Даље све ове изјаве не могу се користити као доказ у овом поступку, нити се на њима може заснивати пресуда из следећих разлога: оне саме по себи без провере пред судом нису доказ ни пред Хашким

трибуналом. Ове изјаве нису истрпеле никакву судску проверу и нису коришћене као доказ у било ком поступку пред Хашким трибуналом. Изјаве су узимане од стране истражитеља Тужилаштва који немају обавезу да уносе све што сведок саопшти већ само оно што може представљати материјал за тужилачку грађу. Често ове изјаве подразумевају тужилачко схватање теме о којој се говори, исте трпе два превода и најчешће нису прочитане од стране онога који је изјаву дао. Тако је и са сведоком Антоном Кризманићем. У истрази 21.09.2007. године овај сведок описује испитивање од стране првоокривљеног и на конкретно питање судије одговара да је првоокривљени према њему поступао коректно. За одбрану је ово најважнија тачка у случају овог сведока. Уколико неко ко је по тужилачкој тврдњи преживео мучење или тортуру каже пред судом да се окривљени понашао коректно дозволићете да се ту даље не може говорити о било каквој радњи окривљеног која би представљала најтеже кривично дело предвиђено и домаћим и међународним законодавством. Још једна важна околност је да нити Снежана Кризманић, нити Антон Кризманић нису се придружили кривичном гоњењу окривљеног због онога што је урадио, нити су истакли одштетни захтев. Суд би ово такође морао да цени приликом одлуке о томе да ли се у радњама окривљеног стичу елементи дела које му се ставља на терет.

Наређивање појединим припадницима оружане групе „Душан Силни“ да убију одређена цивилна лица, пре свега јасно је да начин на који тужилац описује издавање наредбе одређеном припаднику „Душана Силног“ Александру Николајидису јасно показује следеће: или окривљени није имао наредбодавну улогу у односу на припаднике ове групе јер се њихова наредба не извршава иако је по тврдњама Тужилаштва издаје чак двојици припадника или да наредба није ни издата. Одбрана тврди да је у питању ова друга ситуација. Као што смо навели Снежана Кризманић је управо била ради сигурности склоњена у кућу окривљеног где је било прилике да јој се учини било шта нажао да је окривљени такву намеру имао. Да је такву намеру имао и издао наредбу у том правцу било коме, иста данас не би ни била сведок у овом поступку јер је како сама тврди била чак недељу дан ван своје куће, а након тога у кући окривљеног пре одласка у Панчево. Биће пре да окривљени Николајидис чија се одбрана интерпретира у оптужници не говори истину када је овај сведок у питању, а објективно шта је он говорио овој сведокињи након што су напустили Ловас је нешто што остаје у домену његовог избора, а не истине и доказа јер ова сведокиња говори да никакву наредбу није чула, да није чула да Деветак уопште било шта коме налаже. Он се њој обраћа речима да не може да је заштити у Ловасу јер је сви траже. Да ли би неко ко за себе треба да верује по тврдњама тужиоца да је главни, да се слуша, да се његове наредбе поштују и ко из непознатих разлога по тврдњама тринаестоокривљеног наређује да се једна девојка убије, имао било какав заштитички однос према тој девојци, зашто би уопште боравила ради сигурности у његовој кући и зашто би јој уопште објашњавао да ли може или не да заштити. Па зар самопроглашени и са неограниченим овлашћењима не би испољио своје намере јасно и недвосмислено и да овој сведокињи буде јасно да ли је и шта наредио. Нејасно је зашто је Тужилаштво тек тако прихватило тврдње једног окривљеног које се тичу ове сведокиње када је и она сама у битном оповргнула његову одбрану.

Његова одбрана почев од некаквог говора и обећања од стране Деветака још у Пазови пре кретања у Ловас није потврђена од стране било ког сведока. Његове тврдње када је на пример и како страдао Милорад Воркапић потпуно су нетачне. Тврдње да је Стипу Долачког водио кући и давао му чак и пушку да носи оспорила је његова супруга Винка. Тврдње о привођењу браће Павлић оспорила је њихова мајка и тако даље. Много је примера али је и даље нејасно зашто је учињено толико много на саслушању сведока и прикупљању доказа када ми данас имамо прецизирану оптужницу засновану на одбрани једног окривљеног, који како закон каже може да се брани онако како сматра да је потребно и у његовом најбољем интересу. Овај окривљени дуго ћути, затим осипа паљбу по првоокривљеном а затим то први чини и на главном претресу и наставља да испитује и саслушава друге окривљене и о темама које га се ни непосредно, нити посредно дотичу, иако чак одбрана бива често спутавана да се држи оптужнице и тачне тачке за коју брањеник одговара. Овај окривљени говори да је Деветак организовао гледање касете у кући Боре Кесера и то иде директно у оптужницу иако је јасно да је спорна касета гледана у кући Ивице Францишковића где је био смештен добровољачки одред и да Љубан Деветак томе није присуствовао, а о чему је говорила и сведок Снежана Кризманић. Нико осим тринаестоокривљеног није потврдио да је Љубан Деветак рекао „Е сада браћо видите ко су вам непријатељи“, па ако му се верује за ова подстрекавања 17-ог увече поверујте му и да је напустио Ловас 14.10.1991. године и да никакву касету није ни гледао. Тринаестоокривљени каже да није ни гледао касету, сви окривљени такође негирају да су том приликом гледали било какву касету, а сведока саслушаних на ову околност нема. С тога ће бити да оваквог једног догађаја није ни било. Међутим да ли се оваква једна изјава све и да је учињена може сматрати умишљеним подстрекавањем лица да према цивилним лицима предузимају радње нечовечног поступања и nanoшења повреда телесног интегритета. И на крају сведоци оштећени који су били у задрузи ноћи 17. и 18.10.1991. године не говоре о Деветаку као некоме ко је подстрекавао било кога на мучење или повреду телесног интегритета већ о некоме ко је хтео да и више мештана да изведе али му то није дозвољено.

Сведок Емануел Филић говори да је Љубан дошао када је са батинама било готово, односно да није био присутан када су мештане тукли њему непознати људи.

Јосип Кувеждић говори да је замолио да се извини осталима што није могао више људи да извуче. Зашто Тужилаштво занемарује ове исказе, зашто су за тужиоца имена Никола и „Боксер“ као да не знамо о којим се сведоцима ради.

Поштовани, зашто не пођемо од елементарних ствари ко врши обезбеђење простора дворишта Земљорадничке задруге у ноћи 17./18.10.1991. године и шта је задатак људи који се унутра налазе. То нису људи којима наређује Љубан Деветак чак ни по тужилачким наводима, то су људи из јединица који су 17.10.1991. године дошли у село Ловас, који су извршили претрес мештана приликом уласка у простор дворишта задруге и који су ноћ и сутрашњи дан провели са њима. Улога Љубана Деветака у том догађају била је што је један број људи издвојио из тог простора и по

речима многих издвојио би и више али му нису дозволили. Неважно је што једни говоре о 17. а други 18.10.1991. године што је била ноћ, паника и нико од мештана на клупама на којима су седели засигурно није спавао нити је могао бити сигуран шта се дешава касно ноћу или рано ујутру и када су видели Деветака. Најважније је што нико у овој судници није потврдио тужиоачеве наводе да Деветак прозива цивиле које је након тога тукао.

Што се тиче убиства Марина и Катарине Балић, Тужилаштво није смело да се ослони на исказ Викице Филић која је контрадикторна и непрецизна до те мере да је апсолутно нејасно где, када и од чије стране је ова жена била задржана, као и када се дешава ситуација са Марином и Катарином Балић о којој говори. При томе наглашавам да она не зна коме је првоокривљени наводно дао наредбу, она није била у просторији заједно са окривљеним, а сведок Снежана Кризманић наводи да је овај брачни пар видела у месној заједници после 17.10.1991. године, а да сведока Викицу Филић у том периоду у згради месне заједнице није видела уопште.

У односу на покојног Звонка Мартиновића сматрам да нема ниједног доказа да је окривљени издао наредбу сада покојном „Аждаји“ и Кости, као и сведоку Николи Вуковићу да овог убију јер једини живи припадник одреда „Душан Силни“ коме је таква наредба наводно издата о томе пред судом не говори, шта више наглашава да никакву наредбу од првоокривљеног није добио док је био у Ловасу. Опет се ослањамо на одбрану тринаестоокривљеног иако је рецимо из исказа Ђуре Филића јасно да је Звонко Мартиновић човек који је радио на распоређивању људи приликом обављања сеоских послова па се може посматрати и као неко ко је од поверења и значаја за задругу. Сведок Емануел Филић каже да су Звонка Мартиновића одвели полицајци наводно војна полиција и убили га.

Сведок Јосип Петковић говори да је Звонка Мартиновића видео у кући Ивице Францишковића у дванаестом месецу 1991. године када је и сам био мучен у овој кући од стране „Белих орлова“ што такође потврђује да тужиоачеви наводи у вези са страдањем овог лица нису тачни. Који степен познанства, поверења и међусобног разумевања тужилац претпоставља између првоокривљеног, „Аждаје“, Косте и Николе јер наводно на питање шта да ураде са овим лицем, Деветак наређује „оно што треба“. Ова лица чак и по виђењу Тужилаштва оваква наредбе од окривљеног у другим ситуацијама нису добијала јер би верујем нашле место у овој оптужници. Како онда тужилац тврди да када Љубан наводно каже „оно што треба“, то недвосмислено значи да ово лице треба да се убије и када наводно по тужилачким наводима каже да се неко склони и прикрије то такође значи недвосмислено да се неко убије. Елементарно је ако говоримо о овако тешким радњама као што су наредбе за убиство цивила да имамо мало озбиљније поткрепљење тужилачке тврдње. Да ли је неко нешто чуо, претпоставио, последично закључио о нечијем разговору заиста не могу бити докази за постојање наредбе да се кривично дело и учини и надам се да ће и веће и у том правцу ценити све изведене доказе и одбране окривљених.

Долазимо сада и до страдања 18 мештана Ловаса за које Тужилаштво тврди да су страдали јер је првоокривљени тако наредио. Затворени цивили

у подруму Месне заједнице нису у било каквој надлежности првоокривљеног. На челу Месне заједнице је Ђуро Продановић који најалост није саслушан у овом поступку, нити било када у било ком поступку иако је огроман број сведока и окривљених говорио о њему. Даље, задржавање мештана и стања у затвору писани траг имамо једино у бележници окривљеног Димитријевића који наводи на пример, „затворенике у партизане, јављао се Љуба из затвора“, а истовремено је и смештен све време свог доласка у згради Месне заједнице. Даље, окривљени Перић у својој одбрани наводи да је један од задатака који је добио 17.10.1991. године када је дошао у Ловас био да преузме затвор. Поштовано веће, заиста се наддам да је више него јасно да Љуба Јелић није никакав хуманитарцац из Краљева већ да је имао и те како активну улогу у задржавању мештана Ловаса. О њему као неком ко се стара о затвору говоре и окривљени и сведоци. Тужилаштво заиста јесте изабрало да он буде сведок у овом поступку али зато ми можемо да кажемо о његовој улози и разлозима зашто одговорност за оно шта је у селу био задужен пребацује на друге. Његова тврдња да је прављен било какав списак за ликвидацију је у најмању руку неозбиљна. Шта више овај сведок то и не тврди у односу на првоокривљеног, а на конкретно питање одговара: „Ја никада нисам рекао да јето списак за ликвидацију“, као и да не зна која су имена која су се налазила на том списку, мисли да су већином хрватска и на крају у свом неслагању да ли је лица која су накнадно пронађена мртва из затвора извео Љуба Јелић, Ступар, Николајидис или Петроније, при чему нико од њих не тврди да је и видео тренутак када су ова лица лишена живота, Тужилаштво настоји да докаже да је наредбу да се склоне и прикрију, која недвосмислено по тужиоцу подразумева да се убију, издао Деветак. Ако однос са овим окривљенима није био благонаклон и од поверења и ако је Деветак заиста имао намеру да тако нешто и нареди не можемо прихватити да он то чини издавањем наредбе онеме кога и иначе не слуша, подсетићу на случај Снежане Кризманић, или на неки потпуно нејасан начин јер окривљени Стевановић објашњава да уопште није знао шта то значи да се лица склоне и да он не зна да ли треба да их води у амбуланту или у Шид или већ на неко треће место. На крају окривљени који су говорили о овом догађају при крају претреса су променили наводе у делу да се то дешава 19.10.1991. године и даље једини зна шта се десило са лицима која су била задржана у подруму, а то правда редовним свакодневним претресом капелице на гробљу. Сматрам да се са овако озбиљним питањима и темама мора озбиљно и односити и не дозволити да се посебан положај који је неке од окривљених уживао у овом поступку и снабдевао наводним подацима, затрпавао инсинуацијама, испољавао мржњу и непријатељство у свакој могућој ситуацији према првоокривљеном, буде и доказ овако тешке оптужбе. Опет истичем да је било неопходно урадити вештачење узрока смрти сваког од ових лица иако би утврдили како су, када и под којим околностима страдали и тако проверили оно што се оптуженом ставља на терет.

На крају долазим и до нечовечног поступања које се огледа у томе што су Димитријевић и Деветак одлучили, а потом наредили да се према цивилном становништву врше нечовечна поступања. Најпре, Димитријевић је у то време највиши по чину официр у селу и немогуће је било да било

какову улогу доноси заједно са првоокривљеним. Принцип једног старешинства недвосмислено не дозвољава да у једној акцији војног типа каква је била она у којој учествују јединице под Димитријевићем одлучује више лица. Још важније, Димитријевић у својој бележници пише а затим на главном претресу појашњава да је нагласио да се за акцију не говори Деветак. Нејасно је због чега тужилаштво ово игнорише. Деветак је чак по тврдњама тужилаштва могао да зна за постављање минских поља од стране Друге гардијске бригаде, па је заједно са Димитријевићем одлучио да се цивили воде као живи штит. Најупетљивији дан из периода који оптужница обухвата је вероватно 18.10.'91 године. Зато је било потребно да суд дозволи да се изведу сви докази који би до краја расветлили догађај на пољу детелине. Ко је знао за постављање мина од стране Друге гардијске бригаде? По речима Савковића исто је саопштено Вељовићу који додуше ове наводе негира на главном претресу. Зашто суд није дозволио да вештак да јасне координате на војној карти где се минска поља или групе мина постављају од стране Друге бригаде, дакле где се налазе у односу на кретање колоне 18.10.'91.године? Заиста је неприхватљиво да у овако озбиљном поступку вештак војне струке користи скицу нацртану руком Талијана коју суд чак није дозвољавао да се користи као доказ у овом поступку и на основу ње утврђује кретање колоне и положај места где се несрећа десила. У вези са тим је и питање да ли је на простору где се незгода догодила било минско-експлозивних направа и других оружаних страна, јер недвосмислено из карте разминирања која се налази у списима предмета а коју једину неким чудом војни вештак није погледао, јасно је да је управо на тој локацији било минско-експлозивних препрека хрватских оружаних снага. Зашто није дозвољено да се утврди чије су мине биле постављене на месту где се несрећа догодила а самим тим да ли је уопште било речи о било каквом минском пољу за које је окривљени на било који начин објективно могао да зна да постоји. Такође је крајње индикативно због чега није утврђен узрок смрти сваког од страдалих лица када је више него јасно да налази Анте Блажановића не одговарају документацији сачињеној '97 године приликом ексхумације на шта је одбрана приговорила и дала предлог да се изведе доказ у том правцу. Овако тужилаштво даје једну голу конструкцију како би првоокривљеног увукло и у догађај од 18.10.'91. године, са којим нема никакве везе и на који није могао да утиче тим пре што за планирану акцију није ни знао по тврдњама осталих окривљених и сведока. Сматрам да суд не може игнорисати елементарна правила која говоре о једном старешинству у спровођењу војних акција што је свакако било када првоокривљени није могао да утиче на кретање колоне и било какву трагедију која се догодила. Ниједно од лица које је тог дана било у колони није навело да му је окривљени наредио да води цивили као живи штит. Овде тужилаштво опет, сигурни смо врло свесно превиђа још једну групу лица осим припадника „Душана Силног“ и ово скраћеницу ПДО Ваљево, сад не знам како се тумачи, који су тог дана активни и узимају значајно учешће у кретању ове колоне. Ради се о некаквој групи добровољаца које смо препознали по „прсканим униформама“ за специјалне операције такозвани „пацови“, врло храбри, одлучни и моћни у критичном периоду, овде само сведоци али као о таквима не може се а не рећи ништа јер остаје отворено питање коме они припадају и ко је њима издао наређење за кретање и вођење цивила. Даље, сведок Илија Кресовић као мештанин

који је по тврдњи тужиоца по налогу првоокривљеног био водич ове колоне, није смео бити заклет као сведок у овом поступку будући да је суду познато да се против овог лица води кривични поступак пред судом у Републици Хрватској за исто ово дело. Други водич Милан Рандулић, Рендулић, извињавам се, није саслушан у овом поступку. Стога ове тврдње тужилаштва остају без доказа изведених пред овим судом. Ми не знамо ко је неколицина припадника „Душана Силног“ којој Деветак издаје наредбу а ни по речима добровољаца који су 18.10.'91.године, били део колоне која се кретала ка детелини, никакву наредбу нису добили од Деветака. Додуше, и по тужиоцу они добијају наредбе од неидентификованог налогодавца из састава једне од оружаних група а то све у тој мери удаљава окривљеног Деветака од читавог догађаја и било какве одговорности за ово дело које му се ставља на терет. Најпре Деветак сам реализује наводно своје наређење потом не знамо коме издаје наредбу за кретање, не може да зна шта се налази, а онда имамо и неидентификованог налогодавца који даље користи живи штит за разминурање. Сматрамо да овакво постављена тачка оптужнице заиста не може да опстане и да разумемо проблем тужиоца да главни мора да буде умешан у ситуацију на минском пољу и да се то покушава преко неименованих, неидентификованих и неких непознатих из неке од оружаних група, а то једноставно пркоси начелима ЗКП-а и сматрамо да ове тврдње тужилаштва нису доказане у овом поступку. Да подсетим да је окривљени након трагичног догађаја једини ангажовао лице које је указивало помоћ рањенима, није био обухваћен кривичним поступку додуше напрасно архивираним '92. године који се водио пред нашим органима поводом овог догађаја, нити је био задржан, нити протеран из Ловаса након ове трагедије.

Поштовано веће, ма колико ми данас били свесни чињенице да овај поступак мало ко зове поступком за дешавање у Ловасу, већ се развио један израз присутан и у средствима јавног информисања против Љубана Деветака и других. Надамо се да ће овај суд показати озбиљност и суочити се са чињеницом да није довољно чути од појединих да је неко био главни иако га нисте срели, па да то буде довољно за осуду. Надамо се да ћете имати у виду и Ваше и коментаре тужиоца када су нам сведочили официри бивше ЈНА када их сами питате од чега болују, Кончара на пример, да говоре као да нису били у Ловасу или да је нама неразумљиво али њихово је право да кажу. Није њихово право било да кажу већ да говоре истину. Заиста се надамо да суд неће упркос чињеници да је неспорно утврђено да је Друга гардијска бригада имала своје јединице у месту и своје официре све саме стручњаке и координаторе да прихвати да један Љубан Деветак је могао бити изнад било кога од њих. Не заборавимо да сам тужилац каже да иако је формално добровољачка група ушла у састав ЈНА, фактички нико је није могао ставити под контролу. Али та група је присутна са својим командантима на терену. Не могу се сва зла која су се десила у Ловасу приписати Љубану Деветаку. Можда је тако најлакше али је погрешно. Од утврђивања истине у овом предмету зависе судбине ових људи који седе на оптуженичкој клупи и судбине њихових породица. На праву истину о страдању својих најмилијих имају и породице оних који су убијени у дешавањима на која се оптужница односи. Грех ће бити према свима њима ако прави кривци остану некажњени а невини људи буду кажњени или се

обичним извршиоцима припишу неке више улоге од оних које су стварно имали. Ко је Љубан Деветак и пре и после ових догађаја? Породичан човек, неосуђиван, данас у зрелим годинама, слабијег здравственог стања које је погоршано услед дуготрајног притвора у овом поступку. Због свега што сам навео, сматрам да једина исправна одлука коју веће може да донесе ослобађајућа пресуда у односу на првоокривљеног јер сматрам да тужилац није у току овог поступка извео доказе којима би потврдио наводе прецизиране оптужнице. Захваљујем се.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Хвала. Бранилац, хоћете паузу па после да наставимо?

Адв. ГОРДАНА ЖИВАНОВИЋ: Само судија да констатујем да прихватам колегину завршну реч. Адвокат Гордана Живановић. Ја ћу да констатујем колегину, да прихватам завршну реч изабраног браниоца у конкретном предмету, да сам била у контакту са господином Деветакком, да је он сагласан са свим тим и да пошто сматрам излишним да у овом моменту било шта више као бранилац по службеној дужности кажем, љубазно Вас молим и да ме разрешите те функције да не оптерећујемо цео систем. Хвала.

Адв. МИЛОРАД КОНСТАНТИНОВИЋ: Судија, ја ћу да дам заменичко пуномоћје пошто је упозната са предметом, а ја имам обавезе преузетих од раније, тако да би ту процесну ситуацију решили, није проблем заменичко пуномоћје да јој дам.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Ко ме?

Адв. МИЛОРАД КОНСТАНТИНОВИЋ: Колегиници која је до сада била по службеној дужности.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Није разрешена она да бисте јој Ви давали заменичко пуномоћје, док је суд не разреши. Пошто је ово веће имали негативна искуства са браниоцима Љубана Деветака, госпођо Живановић Ви ћете остати до краја овог поступка бранилац тако да око тога нећемо. Ако ћете Ви ову завршну реч значи, Ви нећете као бранилац Деветака говорити уз сагласност.

Адв. ГОРДАНА ЖИВАНОВИЋ: Са господином Љубаном Деветакком нећу давати завршну реч ја појединачно, али стојим на располагању господину Деветакку за део његове завршне речи. Значи, уколико буде он сматрао да треба још нешто да се дода, ја сам ту да му то помогнем.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Па када је то додавање. Разјасните ми до краја, нема додавања кад он буде причао или шта не разумем, или на крају?

Адв. ГОРДАНА ЖИВАНОВИЋ: Не, не, ситуација је превише компликована сад да Вам кренем да објашњавам причу. Колега ми је данас казао да ће због службених обавеза морати да буде одсутан.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Добро.

Адв. ГОРДАНА ЖИВАНОВИЋ: Изабрани бранилац. Да ме моли да га ја заступам даље у току поступка. Ја сам не знајући за то предложила Вама претходно да ме разрешите просто да не буде сад постоји обавезан бранилац, мислим изабрани бранилац и бранилац по службеној дужности, беспредметно је. Међутим, пошто је евидентно да колега неће бити присутан у даљем току поступка а треба, до давања завршне речи а треба се чути и завршна реч господина Љубана Деветака, колега ће бити физички

одсутан, ја ћу с њим бити у контакту до момента давања његове завршне речи.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Добро.

Адв.ГОРДАНА ЖИВАНОВИЋ: Просто је то тако било, али значи ја нећу давати као бранилац по службеној дужности.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Добро. Прихватате значи ову завршну реч браниоца.

Адв.ГОРДАНА ЖИВАНОВИЋ: То сам рекла на почетку као прву реченицу.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Добро. Колега хоћете паузу? Молим? После паузе је ли? Добро.

Суд доноси

Р Е Ш Е Њ Е

Главни претрес се прекида у 15 часова и 57 минута и биће настављен у 16 часова и 15 минута.

Суд доноси

Р Е Ш Е Њ Е

Главни претрес се наставља у 16 часова и 22 минута.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Бранилац оптужених Милана Девчића, Драгана Бачића и Саше Стојановића, адвокат Слободан Живковић у завршној речи изјављује:

Адв.СЛОБОДАН ЖИВКОВИЋ: Поштовани суде, ја бих искористио ако се колеге слажу да дам одмах завршну реч за сву тројицу, да не раздвајам.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Добро.

Адв.СЛОБОДАН ЖИВКОВИЋ: Мислим, није то нешто претерано дугачко тако да, ако немате ништа против.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Немам.

Адв. СЛОБОДАН ЖИВКОВИЋ: Хвала.

Поштовано судско веће, упркос напорима Тужилаштва да чак и по прецизираној оптужници окривљеног терети за Милана Девчића причам, и оптужује за ствари које су супротне изведеним доказима и прописима важећих у време критичних догађаја, остаје нада да ће судско веће имати у виду не пуке тврдње тужилаштва већ успех са којим је тужилац то успео и

да докаже. Од самог почетка овог поступка окривљени Девчић се терети да је заједно са прво и треће окривљеним самовласно и тактички успоставио нову локалну власт, цивилно-војног карактера и то окривљени Девчић у својству командира станице милиције. Најпре да укажемо на конструкцију „нова локална власт цивилно-војног карактера“ суштински не значи ништа и не може се само упустити у тумачење тужиоачеве тврдње на коју одговор нису могли да дају нити војни нити цивилни представници власти. Ако се ради о било каквој мешовитој власти онда је логично да у оквиру ње постоје представници и цивилних и војних структура па опет остаје нејасно како тужилаштво види окривљеног Девчића као представника цивилног и војног дела, али сигурни смо да нема потребе за вештачким конструкцијама кад изведени докази говоре о томе у чијој је надлежности простор села Ловас и ко је надлежан за формирање цивилне власти у селу. Према редовном борбеном извештају команде Прве моторизоване бригаде број 1010 од 10.10.'91.године, у тачки 2 стоји „снаге дивизије Друге нећу понављати бригаде, извела је акцију ослобађања села Ловас која је успешно реализована“. Према тачки 12, наређења 2 пролетерске гардијске механизоване бригаде број 364-1 од 10.10. стоји „ТО Ваљево поседа следеће реоне са 1 и 2 четом, поседа село Ловас, по ослобађању села и успоставља цивилну власт“. Дакле, у селу Ловас од 10.10.'91. године, ангажоване су снаге Четврте оперативне зоне ТО Ваљево са јасним задацима у погледу формирања цивилне власти. У овој судници имали смо сведоке из редова Друге моторизоване бригаде и Прве дивизије и лајковачке и нишке чете, па и самог Градимира Вељовића као највишег официра у Ловасу који је на простору Ловаса првога дана након ослобађања. Да подсетим и да према оперативном дневнику Друге бригаде 10.10.'91.године, у 18 часова потпуковник Камбер одлази у Ловас да распореди чету оклопне бригаде и снаге ТО. Ово све показује да Друга бригада која је организовала ослобађање села истога дана 10.10.'91.године, распоређује своје снаге и наставља да извршава задатке. Према правилу бригаде из 1984. године, тада важећем после заузимања насељеног места бригада продужава дејства у складу са предвиђеним планом и поступа по наређењу претпостављеног старешине. Изведени писмени докази, материјално право и стање на терену јасно упућују на то да се не ради о ситуацији у којој треба прибегавати некаквом самовласном и тактичком успостављању власти, већ о редовном стању ствари под контролом Друге моторизоване бригаде што потврђује и свакодневни редовни и ванредни извештаји, наредбе везане за ово подручје. На крају крајева, вештак војне струке је приликом саслушања на главном претресу појаснио да би цивилну власт представљала месна заједница а колико смо чули у овом поступку месна заједница је постојала и на њеном челу био је Ђуро Продановић. Даље чињеница да се у овој документацији не налазе писани траг о томе ко је на челу сеоске полиције 10.10.'91.године, даје тужиоцу за право да тврди да је самовласни командант милиције села Ловас Милан Девчић, сигурни смо да не. Током овог поступка Милану Девчићу се спочитава да је мењао свој исказ у погледу тога када је постао командир станице милиције, на шта смо више пута покушавали да реагујемо па ћемо сад искористити да још једном поновимо. Милан Девчић нити у једном свом исказу није навео да је 10.10.'91.године, био командир полиције, нити да је био први командир полиције у селу Ловас. Први исказ пред органима МУП-а овај окривљени је дао 28.05.2007.године, како је село

ослобођено након пар дана пошто сам по професији полицајац, од стране САО министра полиције Богуновић ме је одредио за руководиоца станице, то јест командира полиције у Ловасу. Пред истражним судијом 30.05.2007.године, одговара на питање да ли сте постављени следећег дана за командира полиције у Ловасу, није то било одмах другог дана, то је било можда након пар дана и тако даље. Ту бива прекинут и такође пред истражним судијом даље објашњава да је командир станице постао након погибије Милорада Воркапића. Положај Милана Девчића и извесни хендикеп у вези са функцијама која му се приписује јесте његово својство школованог полицајца из села што се тада у пракси није везивало и нужно за функцију у полицијској станици што се јасно види из околних места какав је Товарник али може бити основа за мишљење појединих мештана о његовој улози у полицији. Чињеница да је први командир полиције на жалост по уласку у село погинуо, коректно сећање и писање о томе ко је у Ловасу после 10.10.'91.године, много пута понављана неистина и тако даље, нужно доводи до фабриковања исказа појединих сведока хрватске националности и друго могу и да не знају али функције појединог окривљеног знају. Не зато што имају непосредна сазнања зато што им се неко тако представио већ управо незнање и несећање се попуњава логиком и закључцима а онда престаје да буде сведочење. У свом првом исказу окривљени Девчић је изјавио да га је на место командира милиције поставио министар Богуновић. Како вештак војне струке Бошко Антић на страни 20 свог налаза објаснио треба подразумевати да су јединице Друге моторизоване бригаде заузеле село у њему и око њега поставили положаје и одређена места у циљу успостављања контроле над њим и стварања услова за успостављање цивилне власти. Када је у питању успостављање цивилне власти то се могло учинити само у сарадњи са властима Славоније, Барање и Западног Срема. Дакле, не ради се о било каквом двовлашћу или самовлашћу већ о редовном стању ствари на терену. Саслушан у овом поступку дана 15.06.2011.године, сведок Борисав Богуновић је навео да је негде после 20-ог после погибије Воркапића, Милан Девчић постављен за командира станице милиције. Милорад Воркапић је према изводу из матичне књиге умрлих преминуо 23.10.'91.године. Овај сведок такође потврђује оно што и вештак наводи у свом налазу, да цивилни органи нису успостављени самовољно већ уз одобрење јединица под чијом се контролом налазило подручје. Стога сматрамо да је тврдња тужиоца да је Милан Девчић самовласни и фактички командир милиције од 10.10.'91.године, супротно свим релевантним доказима на које смо указали. Указаћемо и на нека сведочења која такође потврђују одбрану окривљеног Девчића. Тако Градимир Вељовић у свом исказу наводи. Не знам ко је главни у полицији Девчић или Воркапић, види их као кључне људе у полицији а на крају ипак сматра да је тај Воркапић био изнад Девчића. Сведок Јосип Кувајцић у свом исказу говори да први командир је био Милан Девчић и да је то чуо од Марка Јапунце. Међутим, сведок Марко Јапунца истиче да уопште није знао ко је командир полиције у том периоду. Сведок Милан Воркапић брат покојног Миодрага Воркапића изричит је да је први командир полиције био Милорад Воркапић, сведок Жељко Брајковић каже да је Мића Девчић касније био командир полиције. Сведок Јаков Пеулић у свом исказу говори о Милану Девчићу као командиру полиције у каснијем периоду а изричит је да је првих недељу дана командир милиције Ракић Борова Села. Сведок

Павле Шимуновић је такође изричит да Милан Девчић није био командир полиције у првом периоду већ касније сигурно после догађаја од 18.10.'91.године. Сведок Славољуб Ивановић који је радио у милицији у периоду који оптужница обухвата, истиче да је командир био Воркапић који је погинуо. Сведок Стојан Илић који је такође радио у милицији, објашњава на главном претресу командир милиције и човек који ме је примио био је крупан, црн, са брковима зове се Милан или Милорад, касније је погинуо. Сведок Слободан Грубач тврди да је први командир милиције био Милорад Воркапић а касније Милан Девчић. Сведок Слободан Качар не може да се изјашњава тачно о датумима али тврди да је Милан Девчић био командир милиције после Милорада Воркапића. Сведок Милан Грковић такође је изричит да је први командир милиције Милорад Воркапић. Сведок Иван Пољак мисли да је Милан Девчић био високо позициониран у полицији али не и да је био командир, било је додуше и оних који су претпоставили или чули да је Девчић био командир полиције али без јасног одговора у ком тачно периоду или одакле су им таква сазнања. Опет наглашавам да се ради о једном кратком периоду у коме долази до смене командира милицијске станице, будући да говоримо о једном релативно кратком периоду када долази до смене командира а који оптужница обухвата сматрамо да овакве непрецизне или неутемељене изјаве не могу да се прихвате као доказ да је Милан Девчић био први командир станице милиције Ловас. На крају, и окривљени Миодраг Димитријевић у првој својој изјави истражном судији, на питање тужиоца ко је командир милиције, одговорио је „неки Воркапић“ за кога касније тврди да је имао другу улогу. Окривљени Николаидис, Деветак и други окривљени такође тврде да је први командир милиције био Воркапић. Сматрамо да тужилаштво није у овом поступку доказало било какву командну улогу Милана Девчића у периоду одмах након запоседања села Ловас. Тужилаштво врло лако и невешто извлачи догађања у селу Ловас и контекста свеопштег догађаја на овом простору 1991.године, што сматрамо недопустивим. Ослобађање Ловаса је војна акција. Ту је и тужилаштво сагласно на страни 21 оптужнице. Напад на село Ловас и стављање под контролу овог насеља, и обилажење територије је само једна од војних операција на том подручју а које су се одвијале у склопу догађаја под познатим називом „вуковарска операција“. Шта можемо данас да сматрамо извесним да је село Ловас имало сву потребну оружану организацију, одређени број наоружаних, наоружања, организоване и подељене улоге у одбрани села, радио-везу, сталну комуникацију са Вуковарским кризним штабом и на крају крајева, само наредба од 09.10.'91.године, процењује да се у селу налази група Зенги. Да ли на тако заузетом простору полицајац чини нешто незаконито ако саслушава поједине мештане на околности наоружавања становништва које је морало да оружје преда много пре него је ЈНА ушла у село. Да ли се саслушање од стране надлежних органа на тачно одређене околности релевантне за критичан период по процени јединице која је организовала ослобађање Ловаса од стране Зенга може сматрати незаконитим? Не. Да ли је овај полицајац показао било какве бруталности или изашао из оквира поллицијског овлашћења приликом било каквог таквог саслушања? Не. У склопу претходног указаћемо и на неутемељеност тужилачких тврдњи о масивном привођењу и задржавању одређеног броја цивила.

Поштовано веће, провера становништва извесно безбедоносно интернирање предвиђено је као легитимно прописано ратног права СФРЈ у то време, окупљање становништва у дворишту земљорадничке задруге је део акције коју је наредила Друга моторизована бригада која управо након спроведених извиђања процењује да има припадника Зенги, броја једне чете, да је становништво непријатељски расположено и да село треба очистити. Опет реферишемо да после заузимања насељеног места бригада задржава дејство у складу са предвиђеним планом те је јасно да легитимисање и провера становништва није никаква акција прве тројице окривљених ни мештана Ловаса, већ спровођење наредбе Друге моторизоване бригаде. На крају крајева, извођење мештана до дворишта задруге дешава се у току самог напада а да подсетимо наш брањеник у тој акцији нема никакву командну нити наребодавну улогу нити је ко од сведока тако нешто потврдио. Док с друге стране, сви сведоци који су били приведени 10.10.'91.године, говорили су о томе ко их је и како довео до задруге и ниједан од њих није навео да га је Милан Девчић привео или затворио. Додуше, имамо сведока Мату Мађаревића који не говори о другим детаљима али инсистира да се подвуче да је Деветак наредио а Девчић привео и тако много пута у својим казивањима али без иједног одговора о било ком детаљу везаном за критични догађај. Други сведок Мато Батаковић који је видео Мату Мађаревића негира да је било овакве ситуације у којој је Деветак наређивао а Девчић приводио. Према томе, ако имамо тврдњу тужилаштва да је наш брањеник одговаран за задржавање четрдесетак лица од којих ниједно није задржано од стране нашег брањеника, нити је један сведок потврдио да је наш брањеник наредио тако нешто, сигурни смо да ово може да остане само неутемељена тврдња тужилаштва. Указаћу на изјаве сведока који су задржани 10.10.'91.године, и саслушани на главном претресу па тако: Емануел Филић наводи да га је из куће повео Зораја заједно са још неким мештанима и наглашава да у критичном периоду уопште није видео Милана Девчића. Берислав Филић наводи да га је из куће одвео Милорад Воркапић, Андрија Балић наводи да су га у задругу упутили непознати униформисани, Иван Антоловић не зна људе који су га привели у задругу. Антун Кризманић наводи да је сам отишао у земљорадничку задругу, Иван Пољак каже да га је до задруге одвео човек из Товарника мисли да је Ступар, Павле Антоловић каже да међу људима који су га привели није препознао ниједног свог мештанина, Јаков Пеулић наводи да га је Ступар одвео у двориште задруге, Павле Шимуновић каже да су га до задруге одвели Грковић и Рудић и Мату Батаковића. Из ових примера је јасно да Милан Девчић нема улогу неког ко приводи, затвара и задржава у простору машинске радионице, нити да било коме издаје какво такво наређење. На крају крајева, неутемељена је и сама тврдња тужилаштва да наш брањеник има било какву командну улогу у односу на припаднике „Душана Силног“. Зашто се игнорише чињеница да су припадници добровољаца формално-правно ушли у састав оружаних снага СФРЈ и као такви дошли на подручје Ловаса. Осим тога, добровољачка група има своје командире и заповеднике на терену, Бату, Ступара, Љубу Бастају, присутне све време у селу и присутне на свим састанцима на којима се расправља о могућим акцијама и догађајима у селу. Да ли је било ко од њих указао да је наредбе добијао у милицији Ловас? Не. Што су говорили

припадници добровољачких група да налог добијају од својих вођа а с ким се они консултују не знају. Не може се игнорисати такво једно стање и приписивати било какву надређеност Милана Девчића да је било којој оружаног групи у критичном периоду нешто наређивао. У вези са тачком 2 прецизиране оптужнице која се тиче понижавајућих и дискриминаторских мера а у склопу свега што смо већ изнели додајемо и то да питање обележавања куће белим тракама не представља никакву дискриминаторску меру већ редовну меру коју су потврдили и мештани Товарника и пресуда Жупанијског суда у Вуковару о догађајима у Сотину а исто се може видети и на снимцима из Вуковара 1991.године. Највећи број саслушаних сведока је рекао да је белу крпу било потребно ставити да би се знало да су куће прегледане. То јесте био циљ овог поступања са објектима у које је ушла војна јединица јер је по процени команданата који су издали наредбу за напад, становништво је било непријатељски расположено и поседовало је оружје. Спрам огромног броја сведока који говоре ко им је рекао да ставе белу крпу, само један Андрија Балић је рекао да му је то пренео Милан Девчић и то управо са образложењем да кућу не би поново претресали. Штавише, овај сведок је мењао свој исказ у погледу тога ко му је рекао да стави белу крпу на капију па је једном био Рудић и Грковић, једном Девчић али је и сам сведок прихватио да то не значи да је кућа прегледана и да се врати у кућу када они оду. Ознаке на одећи као и ознаке на кућама нису представљале било какве понижавајуће нити дискриминаторске мере које је спроводио окривљени Девчић, већ је такође начин обележавања месног становништва у освојеном подручју а опет ради разлога безбедности самог тог становништва. Окривљени и бројни сведоци из редова војске говорили су о такозваном спектру односно везаним платненим ознакама на одећи које су означавале распознавање односно месно становништво или становништво које се слободно креће у одређеном подручју. И опет постављам елементарно питање, ако се обележавања кућа дешава у току напада и то чине сви и Срби и Хрвати, наш браћеник нема никакву наредбодавну улогу нити било ко потврђује да му је наредио да своју кућу обележи и то пренесе другом. Да ли може бити одговоран за овакве тврдње тужилаштва? Сигуран сам да не. У тачки 2 прецизиране оптужнице тужилаштво Милану Девчићу ставља конкретно мучење појединих цивила на терет, и то чини на један неуобичајен и погрешан начин. Тужилаштво чини један опсежан увид са побројаним физичким и психичким насиљем, повредом телесног интегритета, наносење душевних и телесних патњи, посредно или непосредно све из дискриминаторских разлога а онда даје конкретне примере Марка Грчанца, Петра Вулете и Шиме Филића и заједно са другим Антуна Кризманића и Ђуре Антоловића. Сведока Петра Вулету наш браћеник је наводно приликом саслушања ударао ногама и рукама у пределу ребара, псовао му мајку и питао га да ли је члан ХДЗ-а и на крају му рекао да ово није готово, још ће се са тобом разговарати. Деветак случај Петра Вулете у новинама и у прецизираног оптужници је новина у прецизираног оптужници па закључујемо да је овакве тврдње тужилаштво нашло у његовом исказу датом на главном претресу будући да је овај сведок и раније давао изјаве у којима је имао сличне али и дијаметрално супротне наводе. На главном претресу сведок говори да га је окривљени ударио ногом у пределу ребра, што наш браћеник, мој браћеник негира, те остају отворена питања колико је таквих удараца било, да ли има констатоване

повреде од овога или било ког другог ударца који је задобио? По налазу и закључку судско-медицинског вештака Младена Маџикића од 27. сибјечња 2004.године, сведок Петар Вулета у својој документацији нема конкретно утврђене и описане озледе. Да подсетимо, да је овај сведок говорио и о томе да је знатне повреде добио и мимо овог догађаја, што такође не потврђује ниједна медицинска документација. И на крају, овај сведок пред истражитељима Хашког трибунала '95.године, каже да њега нико није малтретирао и тукао. Овакво упечатљив догађај који тужилац ставља на терет нашем браћенику сигурно не би остао неспоменут у изјави сведока датој на 14 страни. Ово је приказ да сведок прилагођава своје изјаве потребама поступка за који их даје. Овај сведок сам тражи алиби за своју причу па уводи као сведока који све може да потврди Иву Антоловића који непосредно није био присутан догађају када га је Милан Девчић испитивао. Овај сведок из непознатих разлога саслушан путем видео-конференцијске везе и тако је окривљеном било ономогућено да се са истим суочи на тај начин да провери тачност његовог сведочења код овако осетљивог питања. Суд би морао да цени и то да се овај сведок није придружио кривичном гоњењу нити је истакао одштетни захтев за наводно телесно повређивање које му је причинио Милан Девчић. Марко Грчанац је сведок који није саслушан у овом поступку и чије су изјаве дате '93, 2007. прочитане на главном претресу. Одбрана је била против оваквог начина извођења доказа јер се оваквим извођењем доказа вређа принцип непосредности и контрадикторности кривичног поступка и прихватићете да и у једној и у другој ситуацији када је овај сведок саслушан није било омогућено одбрани иако је иста обавезна да по нашем или по закону Републике Хрватске да се овом сведоку поставе питања. Саме његове изјаве су контрадикторне, нејасне и колико пута је овај сведок био саслушан, и где. Исказом од 26.03.1993.године, произилази да је саслушаван једанпут плус три пута или четири по ослобађању Ловаса, којом приликом га је наводно тукао Милан Девчић у присуству Драгана Тепавца и једног официра који га нису тукли. У исказу од 15.10.2003.године сведок и не спомиње привођење али се исправља у делу у коме је говорио да је видео да мештани пале куће тврдећи да се тако причало по селу. У исказу од 20.11.2007.године, сведок говори о два привођења. Први пут од стране ЈНА када је био задржан три дана, а други пут од стране Арканових четника након чега га је испитивао и тукао Милан Девчић. Међутим, сведок сада наводи да га је и у подруму тукао Драган Тепавац као и да је тучен без присуства сведока што је све супротно исказу датом '93.године. Овде указујемо и на то да је сведок Цоњар Милан на претресу од 24.02.2009.године, који је био на саслушању код Ивковић Ђорђа, непосредно после сведока Марка Грчанца изјавио да критичном приликом Милана Девчића уопште није видео. У прилог томе, доставили смо и писмену документацију да белешка о његовом саслушању сачинио Ивковић Ђорђе 08.11.'91.године, након саслушања овај сведок је предат 09.11.'91.године, војној полицији Шид те с тим у вези дана 28.09. предложили смо да суд службеним путем затражи предмет заведен под бројем 29234/3 од 09.11.1991.године, код војне полиције Шид о преузимању Грчанац Марка управо ради провере навода одбране као и списак лица заробљених у логору Бегејци на подручју Баната са подацима о времену задржавања овога лица. Овако без могућности да се сведок и непосредно саслуша или да се провери одбрана и тврдња окривљеног, који не спори да

је лице прослеђено у новембру '91.године, војној полицији Шид по наређењу војних органа али негира да је лице задобило било какве повреде приликом саслушања у станици милиције Ловас, за шта и не постоји никаква медицинска документација. Сматрам да се не може прихватити да је Милан Девчић према овом сведоку учинио било какву радњу која има елементе дела која му се овом оптужницом ставља на терет. Тужилаштво Милану Девчићу ставља на терет да је својим радњима мучио и телесно повређивао Ђури Филића приликом испитивања. Питао га је где су му зетови и за кога је гласио, за које време наоружани стражар удара оштећеног кундаком и ногама, измицао му је столицу када је хтео да седне, а приликом одвођења из те просторије и даље настављао да га удара. Сведок Ђура Филић саслушан на главном претресу ову ситуацију потпуно другачије види. Прво, није га испитивао Милан Девчић већ извесни иследник Ђорђе Ивковић. С обзиром да је Ђорђе Ивковић саслушан као сведок у току истражног поступка а да је његов исказ дат истражном судији прочитан на главном претресу јер је сведок на жалост, у међувремену преминуо. Јасно је да сам догађај испитивања Ђуре Филића није могао да се деси три дана након 10.10.'91.године, већ почетком 11 месеца '91.године. Друго, сведок каже један што је стајао крај њега каже да седнем, ја седнем а он измиче столицу, почео је кундаком и рукама и ногама. Сведок даље каже Ивковић Ђорђе ме испитивао где су ми зетови о ХДЗ-у, а не Милан Девчић. Сведок додуше каже да се Девчић лоше понашао али је интервенисао да га пусте. Али исто тако наглашава на питање члана већа да Девчића није видео када га је овај непознати униформисани ударао. Милан Девчић ме питао где сам, шта сам, одакле сам и онда ме почео поливати. На крају сведок појашњава да непознати у униформи који га туче из Борова Села дошао да ослободи Ловас, за сведока непознат. Ова чињеница да је лице које по исказу овог сведока нанело телесне повреде сведоку а остало неидентификовано у овом поступку, потпуно негира тужилачку тврдњу да се ради о неком стражару а сам сведок није могао да објасни у каквом су односу тужилачки стражар и Милан Девчић. Да подсетимо, да је сведок Јаков Пеулић тврдио да је лице из Борова Села било први командир полиције, наиме, од питања да ли је Девчић у конкретној ситуацији могао да спречи осим што је интервенисао да се оштећени пусти, да га било које треће лице удара за које не знамо ко је и у каквом је односима према Милану Девчићу, нема ни говора да се питање које Милан Девчић евентуално упути овом оштећеном могу подвести под мучење или повређивање телесног интегритета. На крају, приликом суочавања са Миланом Девчићем, сведок није поновио ниједну од ових тврдњи из исказа које би теретиле Милана Девчића. Ни овај сведок се није придружио кривичном гоњењу ни истакао било какав одштетни захтев, као ни други саслушани сведоци за које тужилаштво сматра да је Девчић према њима предузео радње које се могу квалификовати као кривично дело. У случају сведока Антуна Кризманића, Девчић га је наводно испитивао а потом и претио да ће га убити. Поштовано веће, ако се тужилац већ определио за овакве тврдње, надамо се да ћете и ви имати у виду шта сведок говори. Сведок је изричит на питање овога суда да ли се Милан Девчић према њему понашао коректно. И овде би могли да завршимо причу овог сведока јер он није заборавио догађај о коме говори, није заборавио лице о коме прича, али каже према мени су се понашали коректно. Да ли овај сведок не зна шта је претња већ да треба тужилаштво да нам каже.

Тужилаштво на главном претресу чак подсећа сведока на ранију изјаву у којој је сведок говорио нешто слично, али сведок на то каже „ја сада можда сам ту, можда је то прошло време, било је то, да, знам само пуштен“ а тужилац ускаче прошло време па сећање слаби. По овом сведоку не би говорили да му је сећање ослабило јер је дао врло детаљан и исцрпан исказ и код истражног судије и на главном претресу. Овај сведок је сведочио 2003.године, пред судом у Вуковару и каже Милан Девчић ме је питао за брата. Ни речи о претњама, а изјаву коју тужилац цитира на главном претресу дату хашким истражитељима негира, негира је управо овај сведок. У његовим личним подацима наведено је Антун Крижанић војно лице, што овај сведок негира и тврди да никада није изјавио тако нешто. Тако је требало и тужилац да предочи сведоку шта му тачно цитира, из ког периода, из ког разговора. Сигурно је да би добили исти одговор јер је сведок мимо изјаве дате истражитељима Хашког трибунала давао више изјава пред судом, чак је два пута саслушан у суду у Београду са врло конкретним питањима у односу на окривљеног Девчића нити у једном тренутку није поменуо да је Девчић претио да га ће га убити. И на крају, сведок који по тврдњи тужилаштва стицајем срећних околности остао неповређен после најизраженијих повреда које је било који од оштећених претрпео према оптужници, остаје и данас велика непознаница све више пута међајући исказ, стварајући некакав лажан тандем Девчић-Радојчић са невероватном причом о преживелим догађајима које би могли да поверујемо само да није потпомогнут материјалним доказима и исказима других сведока.

Да кренемо редом, Милан Девчић и Милан Радојчић су наизменично и у више наврата психички и физички злостављали Ђуру Антоловића па је тако од ударца задобијеног у станици милиције металним боксером пао при чему је крварио, пукла му је вилица, па је спроведен у затвор – подрум месне заједнице па је након тога више пута испитиван, затим више пута убодан у ногу, чак је окр.Стевановићу наређено да га убије, бачене су две бомбе у подрум од којих је како сам каже имао пуна леђа сачме, део гранате однео је кости изнад леве обрве, попуцале су му бубне опне, али стицајем срећних околности оштећени је остао неповређен. Поштовано веће, најпре би указали на неоснованост оваквих тврдњи тужилаца. Прво, ако тужилаштво сматра да је сведок Ђуро Антоловић имао проблем прелома вилице, убодине по ногама и друге повреде, нејасно је противљење предлогу одбране да се ове повреде извештаче, јер овај сведок није суду понудио никакву документацију везану за овако тешке повреде које је задобио. Окривљени Девчић је негирао да га је ударао на начин који Антоловић описује и да му је поломио вилицу. А оваква повреда би сасвим извесно била регистрована без обзира када се телесна повреда догодила. Иако је исто и са убодним ранама по ногама. Стога суду предочавамо да је у овом поступку прочитан налаз и мишљење судско-медицинског вештака Милана Мацитића од 27. септембра 2004.године, који закључује Ђуро Антоловић према приложеној медицинској документацији није задобио телесне озледе. Дијагноза са лечењем у интерном оделу опће болнице Пула говоре да се ради о хроничним болестима срца и крвних жила. Психијатријски налаз указује на је психички поремећај. Поштовано веће, овај сведок није задобио повреде о којима је говорио. Даље, овог сведока није водио до подрума некакав Петроније и Милорад Радојчић Бајица по

наредби било Девчића или Радојчића, већ је то учинио пок.Калањ Зоран а по сведочењу Стојана Илића на главном претресу од 28.01.2011.године. Сведок Стојан Илић је био присутан овом догађају. Зорану Калању ово нико није наредио да уради, волео је пити, ишао је по кућама и ухватио овог Хрвата. Пре него што укажемо на нелогичности у сведочењу сведока Ђуре Антоловића, указаћемо и на неоправдано инсистирање да се на молбе суда и одбране и окривљених овај сведок не појави у судници ради суочавања са окривљеним Девчићем и Радојчићем који су то захтевали. Зашто бисмо му онда веровали? Тим пре што је у свакој од изјава које је дао о истом догађају наведено малтретирање и претресима говорио различито. Говорио је различито и од своје мајке која је била присутна приликом његовог претреса и на крају технички проблеми су учинили своје да нам је овај сведок стално понављао да не чује, на конкретна питања дао неповезане одговоре. У изјави датој '95.године, сведок Антоловић говори да је први претрес који је обављен, обављен од стране непознатих лица који су дошли са стране и да међу њима никога није препознао. Говори да је 15. октобра дошла група пијаних четника које је предводио Милан Радојчић затим су га привели у полицијску станицу где је видео Мићу Девчића који је хтео „да се рукује са мном“ али ја сам то одбио. У исказу 2003.године, сведок говори да је Милан Девчић довео непознате у његову кућу па га је опет Милан Девчић сачекао и у станици полиције 2007.године, тај трећи дан од пада села, дошли су Радојчић Милан и Девчић Милан у моју кућу те направили претрес. Обојица су ме тукли пред мојом мајком. У ствари, нису ме тукли они већ непознати војници, они су стајали по страни. Затим га у станици милиције затиче најпре Радојчић Милан а потом и Милан Девчић '96.године, новчаник и слику „Девнице Марије“ му узима Девчић Милан а 2000. године Радојчић Милан. '96.године приведен у полицијску станицу где је видео Девчића, 2003.године, каже пребачен сам у месни уред где ме је дочекао Милан Девчић, говори да је претходно био у полицијској станици где су га премлатили непознато особље, али ту не спомиње Девчића, '96.године, да је у полицијској станици Девчић узео металну шипку и њоме ударио преко лица, након чега сам почео да крварим. 2003.године, Девчић га је ударио боксером у месном уреду. Сада више нема ни новчаника ни слике „девице Марије“ нити руковања. '96.године, сведок је приведен на испитивање код Радојчића који након што није желео да одговори на нека питања позива четника Петронија који почиње да га боду у ногу. 2003.године, каже једном приликом је Девчић довео неког Петронија који га је убо у ногу, 2007.године, овај сведок више не знајући када је шта причао, ставља Девчића и Радојчића у ситуацију где не може да погреша више, па су тако заједно дошли код њега у кућу јер у претходне две изјаве говори различито о овим околностима, па су га заједно испитивали. Онда су заједно запретали да ће га довести Петронију. Пошто је по ранијој изјави то једном учинио Радојчић, једном Девчић. И онда смо на главном претресу добили конгломерат свега овога једну опседнутост и потребу да терети друго и трећеокривљеног. У покушају да дођемо до истине, 2005.године, смо сазнали следеће: на конкретно питање браниоца каже да у претресу куће није препознао никога, претходно прихвата да је био и Девчић и Радојчић па може и обојица, чујте они су били као суд. Прво каже да је био Милан Девчић када је тучен пред мајком, када му се предочи да тако није говорио '96., да то није говорила ни његова мајка, он прихвата да се с обзиром да се

исто зову, можда да меша имена. На околности ударца од стране Милана Девчића каже иза леђа тај који ме је ударио, ударио ме боксером, пао сам. Онда су двојица прискочили да ме подигну, онда ме неко ударио поново не знам чиме, пао сам поново. На питање да га онда није ударио Милан Девчић, одговара ма не, он је био испред мене, он ме ударио боксером а онда сам пао. Ово су две везане реченице овог сведока иза леђа, тај који ме је ударио, ударио ме боксером и пао сам. Милан Девчић је био испред мене, он ме ударио боксером и онда сам пао. Никада до 2009.године, није овај сведок имао два ударца у главу од којих је пао и овде је брзоплето када му је предочено да је различито говорио о ударцима које је наводно добио, одговорио најпре да га је боксером ударио неки непознати с леђа а онда брже-боље ипак Милан Девчић. Био је батињан и малтретиран као и остали, а то су чиниле особе које су водиле тај поступак Милан Радојчић и Милан Девчић. Поштовано веће, овако тешку оптужбу овај сведок није изнео нити у једној од својих изјава иако је три пута сведочио. Нити у једној својој изјави није рекао да га је Милан Девчић тукао или малтретирао било ког мештана Ловаса, нити да је био присутан приликом саслушања неког другог лица, нити му је неко рекао да га испитује ако га испитује, или ко га туче ако га туче. Сведок је дао себи за право да после 20-так година од догађаја иако каже да му је сећање било најсвежије '96 године, износи конструкције како сваки детаљ зависи од Девчића и Радојчића ако је ликвидација – ликвидација, ако је испитивање-испитивање. Поштовано веће, овај сведок сам каже да нема података о било чијем страдању и ликвидацији било кога у селу Ловас. И овакве инсинуације усмерене су на то да се положај наших браћеника неоправдано отежа у овом поступку а можда се скопча и са психичким поремећајем сведока који је констатован у лекарској документацији. Предлог је био и у том правцу да се изведу докази да ли је уопште у стању да да исказ пред судом, али исти је такође одбијен. Верујем да ово не може бити јасан и логичан исказ за овај суд на коме ће суд градити своју одлуку. Верујемо да ће суд ценити то што овај сведок најпре на питање браниоца пристаје да дође у судницу ради саслушања а након што окривљени Девчић и Радојчић такође инсистирају на суочавању са овим сведоком, мења своје мишљење, изричит је да не жели да се суочи са њима. А поводом изнетих примедби каже „нетко је то радио“. И на крају, надовезаћемо се на причу о Ђури Антоловићу и указати на неоснованост оптужбе која се односи на Милана Девчића а изнета је у тачки 3-Г прецизиране оптужнице. По наводима оптужнице Милан Девчић је са Деветакком најпре испитивао Стипу Долачког и браћу Павлић а потом су их предали оптуженом Петронију Стевановићу да буду лишени живота. На чему тужилаштво гради овакву тврдњу? На исказу једног од окривљеног. Ми ћемо рећи да је право сваког да се брани на начин који сматра да њему највише одговара, али смо такође обавезни да укажемо управо на оспорене делове такве изјаве када је баш о овим лицима реч, за које тужилаштво сматра да их је окривљени Девчић предао Петронију Стевановићу да буду лишени живота. 14-то окривљени који је говорио о ситуацији у којој се ова лица наведена испитују од стране Девчића, каже 14.05.2008.године, у полицији он и Деветак, они су их извели 18.10. након минског поља у 3-4 поподне, предали их Пери а он их је одвео до затвора у месној заједници вероватно су стављени у кола, одведени на гробље и убијени. Е ту су купили и Стипу Долачког. Ово је једини учесник овог поступка који је и

нашег брањеника довео у везу са овим догађајем и о ком степену сумње ми овде говоримо на крају главног претреса? Окривљени који терети Милана Девчића за смрт ове тројице лица конкретно је говорио да је Стипу Долачког водио кући, давао му да носи оружје и обећавао његовој жени да ће бити пуштен. Сведок Винка Долачки на претресу од 21.05.2010. године изјавила да мужа после ослобађања никада није више видела, да јој нико није рекао да ће бити пуштен нити га је неко доводио кући након одвођења. За браћу Павлић окривљени који терети Девчића да их је пердао Петронију да буду убијени каже да су пуцали 11.10. и да су приведени у двориште задруге, међутим, њихова мајка говори да их је из куће одвео Рудић а исто потврђује и сведок Стјепан Павличић да су браћа Павлић одведени у задругу из правца њихове куће. И на крају, која је то радња предао да буду убијени? Сматрамо да оваква радња окривљеног Девчића се не може сматрати радњом која све и да је учињена, могла имати за последицу ово троје лица, тим пре што окривљени Стевановић негира да се овај догађај одиграо на овај начин, окривљени Деветак такође, те је нејасно зашто би се прихватила било чија одбрана непоткрепљена другим доказима у делу у ком се степену нетврдње већ вероватно говори о судбини појединих лица. Поштовано веће, сматрам да тужилаштво није доказало тврдње да је окривљени Девчић извршио дело које му се оптужницом ставља на терет. Милан Девчић је био професионални полицајац. У овом поступку је најпре.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Хоћете ли да седнете колега?

Адв.СЛОБОДАН ЖИВКОВИЋ: Могао бих.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Да би.

Адв.СЛОБОДАН ЖИВКОВИЋ: Није него, наочаре.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Лакше ће Вам бити због читања.

Адв.СЛОБОДАН ЖИВКОВИЋ:

Поштовани, сматрам да тужилаштво није доказало тврдње да је окривљени Девчић извршио дело које му се овом оптужницом ставља на терет. Милан Девчић је био професионални полицајац у овом поступку је се представио како је дошао у село Ловас и објаснио притиске кроз које је пролазио обзиром да је из мешовитог брака и у читавој новонасталој ситуацији Милан Девчић није изашао из оквира редовне полицијске праксе. Не заборавимо и да је ожењен, породичан човек, отац двоје деце од којих је једно малолетно, да никад није осуђиван, ни пре ни после овог непосредног догађаја. Сматрамо да једина исправна одлука овог суда може бити доношење ослобађајуће пресуде против Милана Девчића.

Што се тиче окривљених Саше Стојановића и Драгана Бачића, првобитна као и ова нова оптужница која је подигнута, вероватно не би прошла ни на вежбама на Правном факултету, а камоли да прође пред овако високим судом и то Одељењем за ратне злочине.

Првобитна оптужница је базирана на, стављено им је на терет да су моји брањеници значи Саша Стојановић и Бачић предпостављају одређене последице а ја сам у приговору написао да тужилац уводи неке нове облике виности у кривично право, иако је тужилац свестан да ово кривично дело може бити извршено само са умишљајем. Он у овој прецизираној оптужници тужилаа мојим брањеницима, као и Јовану Димитријевићу, Косијеру и

покојном Вукосављевићу и Хрњачком ставља на терет да су повели колону цивила и оружаних снага и при томе избегава да каже да су те оружане снаге били припадници редовног састава ЈНА, заједно са својим старешинама, па испада да су сви они заједно групно водили и командовали том колоном, што је потпуно апсурдно и није утврдио да се оружаним снагама командује групно. У својој завршној речи, тужилац каже да је потпуно небитно, не може се са сигурношћу утврдити ко је командовао овом групом, што је уосталом и небитно. Сада то ће суд проценити да ли је то битно или небитно. Шта то значи повели колону? Значи у војсци постоји или неко ко командује, али не води колону, према томе, ово је мало игра речи где тужилац није знао шта да напише за ове окривљене, па је рекао да су повели колону. Затим се тврди да су они као припадници оружане групе „Душан Силни“ приступили реализацији задатка наводно неидентификованог налогодавца из састава једне од наведених оружаних група. Ми не знамо које су то групе, ми, он не спомиње ни ЈНА ни тако даље. Ми смо у току поступка утврдили да у тој су колони значи били ЈНА и шест свега припадника, тужилац их дефинише као „Душан Силни“. Таква формација не постоји, „Дуан Силни“: Ако је неко себе назвао „Душан Силни“ не значи да то формацијски таква формација уопште постоји. И сада каже, непознатог налогодавца из састава наведених оружаних група колону цивила скренули у детелину ради разминурања минског поља. Колега је пре мене доста говорио о том минском пољу, нигде у овом поступку нисмо утврдили да постоји било који доказ, писмени и изјава било ког сведока, да се било када говорило о било каквом разминурању. У кривичном праву не постоји неидентификовани налогодавац, затим које су то наведене оружане групе, осим „Душана Силхог“, коју тужилац не наводи.

Сваки од ових поменутих лица се на различит начин нашао у колони, која је кренула из задруге, Саша Стојановић је у једном тренутку он је то и објаснио у свом исказу, Бата Михајловић је рекао да војска прави неку акцију, он ако нема шта, да им се прикључи, што је он и учинио. Када је колона, што је и учинио, значи он се прикључио тој колони. Драган Бачић је натеран да уђе у ту колону и понашао се по налогу лица која су била у маскирним униформама за које је несумњиво утврђено да су били у селу Ловас и да је он по његовом казивању, пошао да води цивиле и исте контролише у обављању пољских радова.

Ми имамо више сведока који су били у задрузи, а који су у својим исказима изјавили да су када су излазили из задруге, им се прикључила још једна колона која значи, казивање Бачића је потпуно, њему се може поверовати јер иако тужилац тврди да се исказима ове четворице који су били у колони „Душан Силни“ не може веровати јер су наводно различито причали. Они су потпуно причали исто. Друго, тужилац је навео у једном тренутку да је Саша Стојановић ушао са Димитријевић, што је потпуно нетапчно. Саша Стојановић је објаснио са ким је ушао у колону, да је ушао са Мијом који је сада покојни и да је тек на крају када се све то издешавало, у једном тренутку приметио Димитријевића и Косијера, односно овога видео је Бачића како извлачи Димитријевића. Према томе, они у једном тренутку, сва четворица не знају један за другог.

Друго, каже нико од саслушаних сведока, чак ни лица која су била у тој колони хрватске националности нису указали на моје браћенике као на остале, као ни на остале окривљене, мислим на ове припаднике, да су предводили колону. Указивали су на њихове мештане, ми смо сада чули у делу .изјаве колеге који је претходно дао, о којим се лицима то ради, да они овде никада нису саслушани, нисмо могли да проверимо. Можда да смо могли да их саслушамо, вероватно би рекли ко је водио ту колону. Указивали су на њихове мештане који су били као водичи, а поред њих су описивали лица која су наводно водили колону, као високог ћелавог, а што не би одговарало изгледу и опису мојих браћеника, као ни осталих окривљених. При томе, тужилац заборавља да Саша Стојановић никада није био припадник групе „Душана Силног“, који је у одбрани објаснио како је дошао у село Ловас. То је објаснио и Драган Бачић да је дошао са својим кумом, како би добио потврду, јер је био незапослен.

Како је могуће да колона у којој је било више од педесетак припадника резервног састава са својим старешинама воде припадници оружане групе „Душан Силни“?

Ни из једног доказа који је у овом поступку изведен, није утврђено да су окривљени Стојановић, Бачић и други окривљени примили наређење од било кога да преузму вођење колоне, било ког другог и било ког другог задатка, а камоли од неидентификованог налогодавца да цивиле искористе ради разминурања минског поља. Чак је и судски вештак у свом налазу рекао да је с обзиром на присуство ЈНА у селу Ловас немогуће да било ко командује осим старешина регуларне војске.

Из исказа осталих окривљених, па и војних лица, не постоји доказ да је било ко од мојих браћеника дао наређење или упутство о наведеној акцији. Многи окривљени до овог поступка се између себе нису ни познавали, а камоли примили наређење од наведених лица. Саша Стојановић пола окривљених овде је упознао Влајковића и ове, тако да ове друге, Димитријевића, ни не зна.

Тужилац је у својој оптужници контрадикторан, на страни 9 оптужнице под тачком б) стоји да је наређење за ову акцију дао оптужени Димитријевић оптуженом Перићу за ову акцију и да је истовремено оптужени Љубан Деветак наредио неколицини припадника „Душана Силног“ и неколицини мештана исти задатак, што је потпуно апсурдно. Значи сада се долази у ситуацију да један војни старешина даје другом војном старешини задатак и сада каже Љубан Деветак, али се не наводи који су то припадници групе „Душана Силног“, добили наводно тај неки задатак. Ми уопште ни не знамо који је задатак дат за ту акцију. Тужилац не наводи која су то лица групе „Душан Силни“ која су примила наређења Љубана Деветака. То нису могли бити ни Саша Стојановић ни Бачић, ни остали окривљени који су наведени да су наводно водили колону, овај, повели колону.

Моји браћеници као ни остали окривљени нису знали нити су добили какву информацију од наводно неидентификованог налогодавца да на месту

где је скренула колона постоји минско поље, као и непознаница, на који начин ће цивили извршити разминирање поља за која нису ни знали да постоји.

Даље тужилац наводи да су окривљени Влајковић и Јосиповић пристали да са својим војницима учествују у наставку описане акције, иако је она излазила из оквира наређења које су они претходно добили. Значи Влајковић и Јосиповић су војна лица, значи они су добили неко наређење, е сада, неко скреће колону у минско поље и сада они исто тако скрећу и каже, излази из своје неке акције. Потпуно мислим без икакве логике. Значи, јер једноставно, ми у овом целом поступку саслушамо 200 сведока, ми не знамо какво је уопште било наређење за ту акцију.

У току поступка нисмо хтели да знамо која су то била наређења која су Влајковић и Јосиповић добили, па не знамо ни да ли су изашли из оквира тих овлашћења, јер ви ако идете неким путем, морате и да скренете. Према томе, само скретање не значи да сте скренули, односно поступили противно неком наређењу. Ни они, иако се ради о војним лицима, тог тренутка нису били упознати, нити знали планове постављених минских поља. У налазу вештак констатује да циљ претреса није био уклањање минског поља и тешко је реконструисати догађај према званичној документацији, значи вештак није могао већ је једино, то може да уради суд на основу изјава окривљених и сведока, а што није у надлежности вештака. Претходни колега је дао на који начин је уопште вештак вештачио и ти цртежи су потпуно нетачни у односу на право стање ствари. Вештак је још изјавио на постављена питања у току поступка, да документација о постојању минског поља није валидна јер нема потписа. Ја сам га ту питао једно питање да ту није ни било потписа, али да је мапу наводно, колико сам га ја разумео и та парцела где су постављена минска поља, „скинуо“ са интернета на основу борбених карата, да минско поље није било обележено, а морало је бити, а да је постојао налог команде да се упозори на постављена минска поља али да у току поступка суд није утврдио да ли је то и учињено. Ми имамо сведока Савковића који је човек преминуо, али нисмо могли да га испитамо, па би можда више сазнали ко је, кога је обавестио, на који начин и како је обележено и коме је предао те карте, јер ми од саслушаних ових сведока овде и окривљених и свих осталих сведока, нити смо видели било какву карту, нити знамо да је она уопште постојала у било каквој месној заједници, уреду и тако даље.

Такође, у свом налазу вештак наводи да је недопустиво да смрт 20 људи није забележено у документу, када се и десио догађај, а у резултатима те истреге нема ни речи. А Управа безбедности је 25.10.1991. године сачинила извештај и на основу овога се може закључити да тадашња војска ЈНА није спровела истрагу да би утврдила одговорност за страдање цивила на минском пољу. Да су одговорни у том тренутку пронашли то, вероватно не би данас давали завршне речи, можда би се то раније завршило.

Посебно се оптужницом ставља на терет мом браћенику Саши Стојановићу да је након експлозије и пушчане паљбе нечовечно поступио према једном броју цивила, тако што им је наређивао и давао упутства на

који начин да разминирају постављене мине, иако цивили нису били обучени за ову радњу и тако довео у опасност живот људи. Потпуно је погрешан закључак тужиоца да се ради о нечовечном поступању, јер по изјави мог браћеника, након смиривања целе ситуације, он је са неколицином војних лица покушао да реши ситуацију, па су успоставили контакт са одређеним лицима на минском пољу, где се неколицина људи добровољно јавила, поготову један. Ми Владу Бошњакковића нисмо саслушали у овом поступку, међутим, он је више пута давао у Хрватској и рекао је да га нико није натерао, да је сам то прихватио, проценивши ситуацију да се разуме у мине и да је овај имао грицкалицу и то су тврдили и ови остали сведоци. Нико од њих није, од ових саслушаних сведока, које наводи тужилац није рекао да је присилно то радио. Поједини сведоци су причали да су ту била, да је био један старешина старости 40 година, са одређеним ознакама, да је ту био један младић од 20 година и тако даље. Према томе, Саша Стојановић не спори да је ту био, он је рекао начин како се то десило и ту уопште није вршено разминирање, значи то је само уклоњено онолико мина колико је било потребно да се направи пролаз да би преостали становници, мештани села Ловас, могли да изађу са предње стране.

Предузимање овакве акције, пошто ми нисмо били на том месту догађаја, ми знамо када је дошло до прве те експлозије, сам Саша је рекао, „ја сам мислио да нас гађају минобацачима и дошло је до паљбе“ и тако даље. „И када се смирила ситуација, ово је био једино можда могући начин да се успостави мир и да се на тај начин цивили извуку с предње стране“, ја не знам шта би било, пошто је ту било људи који су вероватно били наелектрисани, уплашени, слушали смо те људе, тада су они имали по 18-19 година, резервисти и тако даље, каква би била ситуација да су остали преживели мештани кренули да се враћају истим путем. Друго, тужилац заборавља да како се зове, значи у овој акцији нико није претрпео никакве повреде, нити је овај, нити је настрадао. С друге стране, тужилац избегава да нагласи, а то ми имамо податке, да су у том минском пољу погинули још или рањени војници, припадници цивилног састава, резервног састава ЈНА. Такође, имамо чињеницу и констатацију да су двојица старешина, један из села Товарника, један из Товарника, а други из села Ловас и обојица војне старешине и тако даље, нису, него су побегли са лица места и нису предузели никакву акцију у том тренутку, када су дошли, они су требали једноставно да предузму акцију, јер су били високе старешине и то ми тачно знамо ко је ту био – ми смо их саслушавали, а они једноставно нису говорили истину.

С друге стране, стављање мојим браћеница на терет да су извршили ово кривично дело, је потпуно апсурдно, сматрам да су они колатерална штета, да ту нема никаквог саизвршилаштва. Ја сада ту нећу мучити суд и колеге о томе, шта значи саизвршилаштво и ко одговара у тој ситуацији, али у конкретном случају, сматрам да на страни мојих браћеника нема елемента кривичног дела за које је подигнута ова оптужница.

Мени је страшно засметало у завршној речи тужиоца, ја то сада морам да прочитам, каже – „сматрам да изреченим казнама у односу на сваког

окривљеног појединачно, ће се постићи сврха кажњавања у смислу индивидуалне али првенствено у смислу генералне превенције. Изрицањем предложених казни у наведеном распону према оптуженима, који су под националним идентитетом ове државе извршили наведене злочине и тиме укаљали њену националну и државну част и углед“. Мислим, потпуно лицемерно и овај непримерено оваквом једном суђењу, из простог разлога, јер сваки злочин је индивидуалан, а не можемо да кажемо да се неко крије иза свог националног идентитета, што је потпуно, мени ова реченица засметала и каже, „и то би исто значило поруку ове државе да овакве и сличне тешке повреде међународног хуманитарног права неће и не може толерисати“. Ја јесам против тога, да се стварно ратни злочини кажњавају, али не на овај начин и да се на овај начин воде поступци, ја не знам да ли смо ми овде имали суђење или смо водили свих ових пет година истрагу, да би нас на крају тужилац предухитрио и прецизирао на овај начин ову оптужницу. Хвала велико.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Добро.

Адв. ГРАДИМИР НАЛИЋ: Председнице, ја имам отприлике два сата излагања, сада је пола шест. Ја могу да почнем, како Ви кажете, али просто можда ја сутра кренем, јер сам добио данас и други део транскрипта тужиоцевог, па би се можда негде и на то осврнуо. Мени не смета ни да почнем, али радије бих сутра.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Па хајдете да почнемо, па сутра да завршимо.

Адв. ГРАДИМИР НАЛИЋ: Можемо.

Бранилац оптуженог Милана Радојчића, адвокат Градимир Налић, у завршној речи изјављује:

Адв. ГРАДИМИР НАЛИЋ:

Поштовано веће,

После пет година од започињања овог процеса, саслушали сте више од две стотине окривљених и сведока. Мислим да је без преседана количина изведених доказа и дужина трајања овога поступка. Неко ће рећи, да је било квалитетнијих доказа, пресуда би била давно правноснажна. Ову тезу ће заступати у завршној речи и одбрана. Други ће тврдити да је добро што се чула тако широка прича и посредних и непосредних сведока, јер је то важно за истину и помирење међу странама у сукобу. Присутствовали смо на главном претресу поновљеној истрази, како због пропуста у истрази које је веће гонило да појашњава, околности догађаја из оптужнице, јер је тадашњи ЗКП то и налагао већу, тако и због тога што се у једној фази приступило усвајању масовног предлога за саслушање малтене свих житеља Ловаса, који су по узрасту способни да сведоче о било чему што се десило пре више од двадесет година,

укључујући и оне сведоке који се у време критичног догађаја чак нису налазили у селу.

По интересовању јавности у Србији и Хрватској, о томе шта се суштински збива пред Вашим већем, уважена председавајућа, тешко је говорити о доприносу овог суђења истини и помирењу у региону. Чуле су се потресне приче, извели мучни докази, суочени су бивши ратни противници, па нам остаје да покушамо да Вас уверимо, да Тужилаштво није доказало оптужницу и да Милан Радојчић није крив за дело које му се ставља на терет. Све у нади да ће се остварити Ваше речи које сте изrekli за „Правду у транзицији“, које су неке од колега данас цитирали, када сте рекли, „срећа што ратни злочини не застаревају, па ћемо у неким будућим поступцима надам се доћи до правих и одговорних људи, а не да судимо људима који су били на репу догађаја. Видећемо се у неким будућим временима, ако Тужилаштво у Хагу достави те материјале, колико ће постојати храбрости и воље ове Државе да мало у том командном ланцу крене горе“. Оно што је чудно, ова Ваша тачна тврдња, налази се и у завршној речи Тужилаштва за ратне злочине, које смо слушали и на које су се одбрана, сразмерно времену које смо имали да растумачимо, повремено освртати.

Измењеном и тек у завршној речи образложеном оптужницом Тужилаштва за ратне злочине број 7/07 од 28. децембра 2011. године, мој браћеник Милан Радојчић је заједно са још тринаест лица оптужен да је кршећи правила Међународног права садржаних у чл.3 Четврте женеvске конвенције о заштити грађанских лица за време рата од 20. августа 1948. године и Допунског протокола о заштити жртава немеђународних унутрашњих оружаних сукоба уз наведену Конвенцију, у току октобра месеца и новембра месеца 1991. године, за време унутрашњег оружаног сукоба у СФРЈ; тада међународно признатој држави између ЈНА и других оружаних група под њеном командом и контролом, с једне стране и са друге, организованим оружаним јединицама „зента“ и МУП Србије, МУП Републике Хрватске, тада једне од федералних чланица СФРЈ у наведено време и на подручју општине Ловас у Републици Хрватској, извршио кривично дело ратног злочина против цивилног становништва из чл.142. став 1 КЗ СРЈ у саизвршилаштву у вези чл.22.

Сложићемо се, ради увода и са следећом тврдњом из завршне речи Тужилаштва, напад на Ловас и стављање под контролом насеља и оближње територије само једна је од тактичких радњи ЈНА на том подручју, Говарник, Сотин и друга села, а које се одвијало у склопу операције под колоквијалним називом „Вуковарска операција“. И даље, ЈНА је настојала да око путног правца Товарник-Вуковар отклони опасност од напада снага ЗНГ и МУП Хрватске и наоружаног становништва у овим местима. У таквој ситуацији снаге ЈНА су одлучиле да запоседну територију Ловаса, највећим делом под претњом силе или уз примену силе. Тужилац као да је сам увидео извесну штетност ове тврдње по своју оптужницу, па у истој реченици смекшава одговорност ЈНА тврдњама да је примена силе била у пропорцији која би одговарала реално процењеној опасности по снаге ЈНА и истовремено обезбедила максимално могућу заштиту живота свих

људи и материјалних добара на том подручју. Трагове те бригае ЈНА и данас се виде на ловашком гробљу и на објектима у селу. Оптужница је у многоме слична сценарију из играних филмова у коме су „добри момци“ ЈНА и четири „лоша момка“ ловаски Срби Деветак, Девчић, Радојчић и Крњајић, који су преузели даљу команду над снагама ЈНА у селу јачине једне бригаде, једног батаљона и тотално покидали везе старешине ЈНА са командом Друге бригаде, а нису се либили ни да преузму овлашћења дивизије. „Лоши момци“ су и добровољци из Србије који су наредбом Љубана Деветака природати Другој бригади за напад на село. Затим је тужилац у завршној речи предложио казне, које два, три пута превазилазе казне које су хрватски судови изрицали Бранимиру Главашу на пример.

Положај мог браћеника као окривљеног, дефинисан је тужиочевим одређивањем његове улоге као припадника самовласно установљене цивилно-војне власти села Ловас. Термин „цивилно-војна“ власт сам по себи у правном смислу не значи ништа, до чисту конструкцију Тужилаштва истргнуту из живота и прописа који регулишу начин на који се формирају органи локалне власти, на освојеној или ослобођеној територији. У списима је лако наћи наредбу команданта Друге бригаде којом наређује потчињеним јединицама да запоседну село, што оне то и чине, 10. октобра, када капетан Вељовић доводи љишку и лајковачку чету ТО да у освојеном месту формира органе цивилне власти, што пуковник Ковач заиста и чини 20. октобра 1991. године, именујући окривљеног Радојчића за командира ТО Ловас. Тужилаштво без иједног доказа конструише да је Радојчић по запоседању Ловаса сам себе самовласно поставио на дужност командира ТО Ловас и вршио даље фактички и самовласно ту дужност. Из оптужнице је нејасно, коме је потчињен добровољачки одред „Душан Силни“, јер се прибегава новој конструкцији које су оптужени Љубан Деветак у својству самопроглашеног команданта села и директор земљорадничке задруге са неограниченим војним и цивилним овлашћењима, оптужени Милан Радојчић у својству команданта ТО Ловас а затим и Милан Девчић у својству командира станице милиције, наређивали припадницима ТО, милицији и оружаног групи самозване „Душан Силни“ која је ушла каже у њихов састав, а у појединим случајевима и непосредно према цивилном становништву хрватске националности да предузимају радње нечовечног поступања и присиљавање на принудни рад, мучења и повреда телесног интегритета и угиства одређених цивилних лица. Да ли то значи да је „Душан Силни“ ушао у састав ТО Ловас, или ловашке милиције, те на основу којих доказа се тврди да Радојчић и Девчић, супротно принципу једностарешинства командују добровољцима, или то, пак, чини уместо њих оптужени Деветак са својим неограниченим цивилним и војним овлашћењима, није објашњено.

Коме је потчињен добровољачки одред „Душан Силни“? Из цитиране наредбе команданта бригаде, пуковника Лончара, као и из неспорно утврђених чињеница које признају сви саслушани припадници одреда, да је одред чинио помоћне снаге бригаде у нападу у заузимању села Ловас, јасно је да одредом, као и главним снагама, командује командант бригаде.

Правила бригаде ЈНА у тачки 115. прописују да команда бригаде, командант бригаде –има искључиво право командовања свим јединицама из

састава бригаде и придодатнм јединицама. Он сноси пуну одговорност за рад команде бригаде и потчињених команди, морално-политичко стање и безбедност. Правило бригаде обавезује команданта да контролише спровођење постављених задатака потчињених. Документ којим се одред „Душан Силни“ изузима из команде бригаде кога је упутила наредбом свог команданта у напад на село, и претпочињава ТО или милицију Ловас, не постоји, те та тврдња Тужилаштва остаје и даље само конструкција. То је покушај да се прикрије чињеница да су све ове јединице потчињене у правој линији ЈНА:

Од те чињенице ни контраверзни војни вештак Антић није бежао у свом још контраверзнијем извештају. Питања су намерно замућена јер су повезана са правним питањем *de jure* и *de facto* контроле. *De jure* надлежност произилази из закона, на пример Закона о општенародној одбрани СФРЈ у коме су питања надлежности и подређености тачно и детаљно регулисана, док је *de facto* она фактичка надређеност која не мора да буде заснована на закону. Такву контролу обично имају поједини команданти, паравојних формација, фактичку контролу има и онај кога су слушали, а нема правног основа за то. Чак и ако се прихвати да је окривљени био надређен припадницима „Душана Силног“ било *de jure* или *de facto*, да би га суд огласио кривим, потребно би било да буде испуњен још један услов, односно да окривљени није предузео разумне мере да спречи извршење кривичног дела њему потчињених. Имајући у виду исказе окривљених и сведока о понашању припадника тог одреда, може се основано тврдити да окривљени није имао моћ, односно механизме да их спречи, све и да је знао за њихова кривична дела.

Оно што се у таквим случајевима поставља као услов у међународној пракси, да је окривљени известио себи надређене, који могу да спрече евентуално злочине. У конкретном случају, окривљени није морао ни да извести председнике ЈНА, прво јер му одред „Душан Силни“ није био ни потчињен, а све да јесте, официри ЈНА који бораве стално у селу су били непосредно упознати са понашањем припадника одреда на састанцима које су официри држали, или је чак реч о војним операцијама у којима су припадници „Душана Силног“ и ЈНА заједно учествовали.

Како се одред „Душан Силни“ нашао у саставу ЈНА која га је обукла, наоружала и упутила на борбени задатак у село Ловас, а потом тобоже оставила без надзора да се потчињава овоме и ономе центру моћи у селу и зашто је тек после трагедије на минском пољу, виша команда ЈНА наредила да се припадници одреда разоружају и протерају из села и из Републике Хрватске, није питање које је мучило Тужилаштво те таква питања није ни упутила сведоцима надлежним и највише рангираним официрима ЈНА, који су продефиловали кроз судницу као сведоци углавном оболели од амнезије.

Из до сада изведених материјалних доказа, јасно је да је ЈНА присутна у селу Ловас одмах по његовом заузимању. Од 10. октобра 1991. године у селу са својим јединицама се налазе официри од ранга капетана, какав је сведок Градимир Вељовић, до потпуковника, окривљени Миодраг Димитријевић, који су сви припадници јединица из састава бригаде, а у село

се тада свако у село тада свакодневно долазе највиши команданти њеног штаба па и сам командант бригаде.

Имајући у виду број мештана хрватске националности који су у том тренутку остали у селу, број мештана српске националности који су остали у селу, у селу је господине тужиоце, било толико војске, да је сваки Хрват могао да има једног да га чува, да су хтели да их чувају и да је била наредба да се чува и да обезбеди местол, спроведена од стране потчињених команданта Лончара којима је он то наредио, а зна се ко су овде били његови потчињени.

У зони безбедности су присутни и органи безбедности бригаде и Прве гардијске дивизије као и чета војне полиције. Држимо да је разјашњење појма зона одговорности јединица у овом кривичном поступку намерно избегавано као и начело потчињености свих цивилних и територијално-војних органа и команди ЈНА. Из саме чињенице да је одред „Душан Силни“ учествовао у нападу на село Ловас за који је у поступку утврђено да је наређен и писмено и изведен од стране команде Друге бригаде, јасно говори коме је одред потчињен и ту је крај спекулацијама Тужилаштва да је реч о јединици којој су сви наређивали, а нарочито цивили. Тужилац ту није пружио ниједан доказ о томе како је текао ланац командовања, нити пример да је у присуству старешине ЈНА било ко други командовао било коме. Ипак, саслушавање тужиоцевих сведока може се без сумње закључити да је добровољачки одред био потчињен припадницима ЈНА у селу Ловас. О томе се изјаснио саслушани сведок Љубодраг Јелић, који прима наређења од официра ваљевског одреда ТО, а исти официр овде саслушаног сведока више припадника ТО Ваљево – Борисава Пребега „Киру“ одређује да чува цивиле задржане у задрузи и додаје му два добровољца. Таквих је примера много. Један од тих добровољаца је извесни Марко, а други неки мали плави дечко, како га описује.

Ко непосредно командује добровољцима? Ко онда командује добровољцима, је питање које је Тужилаштво јуче објаснило у свом једном исказу у ком је рекло да то уствари, није одлучно утврђено да је постојао уопште одред „Душан Силни“; а нарочито да није имао командну структуру. Мислимо да та тврдња Тужилаштва не почива на доказима изведеним у поступку, овај, а нарочито због следећег:

Одредом „Душан Силни“ командују на терену у критичном периоду сведоци Тужилаштва, Ступар Славко, Борислав „Бата“ Михајловић, Милорад Бастаја „Баста“ и покојни Зоран Обреновић „Аждаја“. Сведок добровољац из Краљева Миодраг Балтић у свом исказу датом полицији вели да је и сведок Тужилаштва Љубодраг „Љуба“ Јелић из Краљева био један од команданта. Сам сведок Јелић саопштава да је у претходне две операције у Борову Селу, Ади и Маркушици у којој су ангажовани добровољци СНО био заменик команданта. Да подсетимо да је догађај у Боровом Селу кључан у отпочињању отвореног сукоба Срба који су одбијали да живе у Независној Хрватској и хрватских полицајаца који су били део сецеонистичких оружаних снага. Та функција га свакако квалификује за једног од команданата у Ловасу. Сведок се не либи да показује да је вршио и командне дужности, описујући како је наредио добровољцу Мији Балтићу

из Краљева да напусти Ловас и врати се у Краљево. Тврди да је и покојном Зорану Обреновићу „Аждаји“ једном од команданата одреда такође наредио да напусти Ловас, а да је овај то послушао. По овом и осталом казивању сведока Јелића, близу смо да закључимо да је сведок обављао и функцију органа безбедности у одреду, а питан о томе кога је обавештавао о проблемима те природе, каже да је извештавао команданта Бату Михајловића, али не и више органе. Овај исказ је логичан, с обзиром да сам сведок Јелић не спори да је обављао дужност секретара за безбедност у Српској народној обнови у Краљеву, странци у овом поступку више пута саслушаног сведока Мирка Јовића. Сам сведок Јовић не спори ни да су добровољци његове странке учествовали у акцији „Ловас“, али бежи од командне улоге у којој га, упркос томе, виде његови саборци из одреда и о томе у овом поступку сведоче. Иначе, Љубодраг Јелић је кључни сведок Тужилаштва на основу чијих изјава је писан добар део оптужнице, па ћемо се његовом кредибилношћу и изјавама често бавити у овој завршној речи, при чему држимо да неће бити тешко доказати да овај сведок није кредибилан и да су сви његови искази саткани од лажи и полуистине и усмерени у правцу избегавања сопствене кривичне одговорности. То је јуче као евентуалну могућност због чега је овај сведок мењао исказ, навео и тужилац.

Докази нам даље говоре да је сведок Јелић био један од команданата одреда „Душан Силни“ и орган безбедности који уз то води такозвану „краљевачку групу“ добровољаца, као и да је реч о команданту затвора у просторијама Месне заједнице Ловас.

Ко је командант територијалне одбране? Суђење о коме је реч, одвија се за догађаје из давне 1991. године, искази сведока су контаминирани, клишеима проистеклим из чињенице да се о догађају много у медијима извештавало, објављене су и књиге и сећања сведока и учесника, а само суђење од почетка прате невладине организације које приказе догађаја, па и транскрипте исказа учесника претреса, преносе на својим „ВЕБ“ сајтовима интерактивно. Упркос свему томе, превише сведока различито говори о томе, ко је у периоду октобар-новембар 1991. године обављао дужност команданта ТО Ловас.

Окривљени Милан Радојчић негира да је одмах по заузимању села стекао својство команданта ТО. Интересантно је да Тужилаштво упорно избегава речи попут именовани, постављен, одређен и слично, већ је он стекао то својство. Окривљени тврди да се у Шиду у Републици Србији, пријавио у штаб дислоциране ТО Вуковар и упућен као обичан резервиста у Товарник, одакле је под командом ЈНА одређен за учешће у акцији ослобађања села Ловас, када се зна да је напад на село Ловас наређен од команданта Друге бригаде, а према тврдњи оптужнице, напад предводи друго лице, јасно је да никаква ТО Ловас пре и у току напада није била формирана, јер би у супротном, командант ТО Ловас и командовао нападом на матично село. Како је суд обавештен, службеним дописом од стране органа ВБА Републике Србије, документације архива ТО Шид, за критични период недостаје, није пронађена, нити је суд затражио било какву документацију ТО Вуковар за критични период, а недостаје и друга

релевантна документација. Архив команде ТО Ваљево је гле чуда, такође празан, Зонског штаба Четврте опоеративне зоне такође празан, те стога нема разлога да суд не поверује исказу нашег брањеника који тврди да је постављен на ту дужност тек по доласку пуковника Ковача у село. Сам пуковник Ковач саслушан на главном претресу, сећа се окривљеног Радојчића и допушта ту могућност. Ову одбрану потврђује и сведок Рајко Ловрић припадник ТО Ловас који присуствује именовану свог командира. И следећи примери говоре да тврдње Тужилаштва о функцији нашег брањеника као команданта ТО Ловас пре 20. октобра 1991. године нису доказани за разумне сумње. Окривљени Деветак на питање истражног судије да ли је био консултован у вези постављења у милицији или територијалној одбрани, одговара: „Милицији никада, али када је у питању Милан Радојчић, мислим да је то било, шта ја знам, неколико дана, пет, шест дана после уласка у село, смо се сагласили да он буде командант ТО“. Од окривљеног Љубана не сазнадосмо је ли од саглашавања до постављања прошло неко време, али се чини да та сагласност „Већа старца“ како окривљени Радојчић у свом исказу назива даваоце сагласности, руководила потпуковника Ковача пар дана касније код именовања окривљеног Радојчића на каснију функцију команданта.

И окривљени Николајидис Александар вели, „да, Љуба Јелић је био Деветаков заменик, све док није дошао Ковач. Када је дошао Ковач, онда су ставили овог Радојчића да буде он у ТО“. Исказ сведока капетана Градимира Вељовића од 19. јуна 2007. године када посебно добија на значају чињеницом да је овај сведок официр ЈНА који у првих неколико дана после 10. октобра 1991. године био по чину највиши официр у селу, такође је сагласан са претходно цитираним, па на питање тужиоца, „када сте дошли у Ловас, рекли сте да сте успоставили комуникацију и сарадњу са тим локалним месним органима, територијална одбрана, полиција или шта сте већ рекли, да ли можете персонално да наведете ако се сећате, имена појединаца?“. „Пошто су имали ту територијалну одбрану“ каже сведок, „рекао сам малопре да овај Воркапић Милан је био командри територијалне одбране, тог одељења територијалне одбране које је обезбеђивао Месну заједницу, задругу и тако нешто“. Исти сведок потврђује одбрану мог брањеника речима „за Радојчића конкретно нисам знао шта он ради, имао сам утисак да је човек задужен за позадинско обезбеђење, шта треба ту да се уради и да ес помогне. Ево конкретно и тада ми је речено све што буде потребно да се њему, да се преко њега ту углавном за то позадинско обезбеђење, за мене, за неке не знам поправке и тако даљк“.

Уважени колега тужилац је у својој завршној речи цитирао делове исказа од сведока, покушавајући преко тог сведочења да докаже да је одмах по заузимању Ловаса формирана фамузна цивилно-војна власт у селу. Колега је цитирао сведока Вељовића, таман онолико колико му је било потребно да покуша да поткрепи своје тврдње. Невоља је што је истина једна и недељива и ако се определио за овог сведока, као кредибилног, онда је требао рећи истину до краја, па макар то и није ишло на руку Тужилаштву, а то је да тај сведок говори о другом лицу као командиру ТО Ловас, а не о мом брањенику.

Када смо већ код новог правног начела за оцену исказа, који гласи – иде цура преко села, 40% невесела, да се осврнем и на оцену тужиоца у завршној речи о доказној вредности исказа сведока Љубодрага Јелића. Овај сведок је више пута мењао исказе, вели Тужилаштво, али се део исказа може оценити као истинит, свакако део који се укалапа у конструкцију Тужилаштва који смо критиковали.

Искази већине других сведока који помињу окривљеног Милана Радојчића говоре о тамо неком Радојчићу кога су виђали по селу, у униформи и са оружјем, не дајући му неку посебну важност или функцију. Један од сведока тврди, који тврди да је Радојчић био командант ТО Ловас, не може да се определи у ком периоду је окривљени обављао ту функцију, ко га је именовао, како је сведоку то познато и слично. Сведоци из Ловаса као мантру понављају презимена Деветак, Девчић, Радојчић, додајући им опречне функције а чешће епитете, четник, зликовац и слично. Ово ћемо најбоље показати цитирајући изјаву сведокиње Љубице Мађаревић од 18. октобра 2010. године која вели да је чула од свих који су дошли из Ловаса да су главни и одговорни за све Љубан Деветак, Милан Девчић и Милан Радојчић. То су била та три човека која су решавала судбину свих убијених и све што се догађало у Ловасу. Одбрана може да разуме овакву тврдњу ове сведокиње и других сведока сличних њој. Реч је углавном о жртвама које немају довољне и тачне информације и одгоре не виде шуму. Изван њихове визуре су тужиочеви сведоци, генерал Васиљевић и пуковник Лончар и официри из његовог штаба, као и Мирко Јовић са својим командантима. Како су ова лица у очима Тужилаштва стекла кредибилитет да се квалификују за сведоке и колико су такви сведоци њихови искази уопште кредибилни и подобни да поткрепе оптужницу, оцениће веће.

Сведок Стјепан Пеулић у свом исказу на главном претресу од 20.06.2009. године каже да је Радојчић распоређивао на посао, сведок оштећени Илија Кресојевић каже да је окривљени Радојчић био командир ТО у једанаестом или у дванаестом месецу 1991. године. сведок Антун Кризманић је на главном претресу одржаном 15. децембра 2008. године изјавио да је окривљени Радојчић био командир ТО. На питање браниоца се исправља и вели да је реч о командиру цивилне заштите, да би на детаљније питање браниоца одакле му је то познато, одговорио да то зна из приче, „па то се чуло у причи, овако, нисам ја чуо од некога“.

Саслушани су и сведоци који говоре да их је окривљени Радојчић упућивао на радне задатке у селу, при чему су изрпчито да од њега нису примили ниједан задатак војне природе. Тако пред Жупанијским судом у Вуковару сведок Милко Кесер каже да му је Радојчић рекао да иде да разноси хлеб, а сведок Станислав Франковић у свом исказу вели да окривљени Радојчић је био у тој ТО и да му је наредио да иде на чишћење запаљених кућа. Исти сведок у својој ранијој изјави датој 28. маја 1992. године, дакле осам месеци од периода обухваћеног оптужницом, вели да је окривљени Радојчић обављао дужност заменика командира станице милиције Ловас. Овај сведок на главном претресу 19. марта 2008. године тврди да је окривљени Деветак заповедник ТО Ловас.

Сведок Андрија Балић каже да га Радојчић је касније распоредио на рад, а сведок Мађаревић Мато да га је водио да оправља агрегат. Не само да наш брањеник мештане ангажоване за рад није упућивао на било какав војни задатак, већ то није чинио ни за послове асанације села, после напада, а посебно не наређује никоме скупљање погинулих и слично, што је такође војни задатак који се ставља на терет нашем брањенику.

Сведок Петар Вулета закључује да је наш брањеник био командант ТО Ловас јер је исти водио евиденцију свих људи који су остали у селу, каже, „задругу је водио Љубан Деветак, а Радојчић је био његов заменик или коју функцију је обављао, не знам“, сведочи на главном претресу Јосип Кувеждић и додаје да је то сазнао само од Радојчића, да је окривљени Радојчић био командант ТО Ловас, то би сведок Кувеждић морао знати, јер је од почетка ангажован у задрузи на истим радовима, на којима је и окривљени. Сведок даље вели, „он је рекао да обавља функцију у задрузи заменика директора, који је задужен за набавку, за тако нешто, зато ако што треба, да се њему јавимо“.

Упозорићемо и да је превише контрадикторних исказа саслушаних сведока који су тврдили да је командант ТО села Ловас у критичном периоду био окривљени Љубан Деветак, а да је сведок Љуба Јелић његов заменик, те да ту функцију врше Милорад Воркапић и тако даље. „Милан Радојчић је био заменик некаквог штаба“, саопштила је на главном претресу 22. априла 2010. године сведок-оштећена Јелена Јовановић.

Осврнућемо се на исказе пар сведока на које се позива тужилац у својој завршној речи.

Прва група су такозвани неформални сведоци сарадници попут Љубодрага Јелића, Николе Вуковића „Краке“, о чијој се улози оног јутра и претходне ноћи а и иначе имало шта чути од сведока на овом претресу. Ту убрајамо нарочито сведоке Борислава „Бату“ Михајловића, који командује добровољцима из Старе Пазове од поласка у Хрватску и сведока за кога су многи тврдили да је командовао добровољцима у нападу. Реч је о Ступару.

У другу групу сведока Тужилаштво убраја окривљеног Деветака, Девчића и Димитријевића при чему извлачи нетачне закључке из исказа прве двојице, а када је у питању окривљени Димитријевић, из чињенице да се у бележници, дневнику овог окривљеног, међу лицима који су присутни на састанку, уписано и мушко име Милан. Сам окривљени Димитријевић није сигуран о ком се Милану тачно ради, али упркос томе Тужилаштво је закључило да је крај десет Милана у селу, реч баш о мом брањенику. Да би појачао причу о формирању некакве спаваоне за припаднике ТО у просторијама Месне заједнице Ловас, што каже *implicite* произилази из чињенице да су кревети донети са СОР-е. У списима нема исказа према којима је ОРА, има исказа према којима је ОРА разорена и бомбардова, те напуштена крајем августа те године и да су сеоске страже које је успоставио Кризни штаб у Ловасу пре 10. октобра 1991. године имале ту спаваоницу. Продефиловало је мноштво сведока који нису знали чиме се оптужени Радојчић бавио у периоду од 10. до 20. октобра 1991. године, а чини ми се да

је у свом исказу најближи истини да у истом периоду и нису формиране цивилно-војне власти у селу Ловас, како их тужилац види. Тако сведок Јосип Балић, син настрадалих Марина и Катице, који су на списку, који је на претресу одржаном 25.09.2009. године рекао: „колико знам, у то време није постојала територијална одбрана у Ловасу“:

Тачка 2. оптужнице став 1 – нечовечно и окрутно поступање и присиљавање на принудни рад – оптужником се окривљеном Милану Радојчићу ставља на терет да је у периоду од 10. до 18. наређивао припадницима ТО Ловас и одреда „Душан Силни“ а у појединим ситуацијама и непосредно према цивилном становништву хрватске националности, предузимао радње нечовечног, окрутног поступања и присиљавања на принудни рад. Ова тврдња се објашњава у више тачака – 1-а, привођење и затварање цивилног становништва села Ловас. Овај став оптужнице је крајње конфузан, изгледа да његово централно питање по ставу Тужилаштва је противзаконито привођење и затварање цивилног становништва села Ловас по његовом заузимању, након запоседања Ловаса, каже Тужилаштво, дана 10.10. и масовног привођења око 100 цивила заједно са појединим припадницима оружане групе „Душан Силни“ и мештана задржани и затворени у простору машинске радионице у канцеларији земљорадничке задруге око 40 мештана цивила. Следе имена мештана цивила, од којих су наредних дана поједини пуштени и при том им наређено да уз оружану пратњу морају обављати пољске и друге радове и скупљати лешеве по селу, а њих десетак су припадници оружане групе „Душан Силни“ пребацили у простор и хигијенски потпуно неуслован простор, подрум у дворишту Месне заједнице где се налазило седиште канцеларије територијалне одбране, чији су припадници чували и обезбеђивали приведене и затворене.

Овде одмах ваља рећи да ова тврдња Тужилаштва не садржи индивидуално одређене конкретне радње које је предузео свако од окривљених о коме је реч. Ниједан озбиљан доказ није изведен на околност да је окривљени Радојчић учествовао у масовном привођењу око 100 цивила, нити у затварању у просторијама машинске радионице 40 мештана. Од важности за ову тачку оптужнице је поново однос између ЈНА.ТО Ловас и добровољачког одреда „Душан Силни“. Према међународној пракси, да би постојала евентуална одговорност за подстрекивање, чињење или нечињење, пре свега потребно је да постоји ефективна контрола над извршиоцима злочина. Оваква контрола огледа се пре свега у могућности издавања наређења са једне и поштовања тих наређења да се изврши наређење од извршилаца дела с друге стране, није наведен пример да је окривљени Радојчић уопште издавао ма каква наређења војне природе, пример који би указивао да уопште има овлашћења да наређује да се прекине са злочинима. Напротив, више сведока, бивших добровољаца и мештана Ловаса, посведочило је да је Радојчић знао да припрети распуштењем добровољцима или ће обавестити Мирка Јовића о њиховом понашању. Тужилаштво није трагало у правцу евентуалне командне функције сопственог сведока Јовића, у критично време председника политичке странке СНО, чије је војно крило био одред „Душан Силни“ и његових овлашћења за давање наређења припадницима одреда. Овлашћење за давање наређења односно спречавање

кривичних дела мора произилазити из односа надређености. Постојање оваквог овлашћења предвиђа и члан 31. Упутства о примени правила међународног ратног права у оружаним снагама СРЈ из 1998. године. У образложењу претходне оптужнице, на страни 25 се јасно говори о потчињавању добровољачких група јединицама ЈНА, наредба начелника Генералштаба ЈНА Благоја Аџића од 12. октобра 1991. године. Како је очигледно да су оваквим наредбама добровољачке јединице биле потчињене ЈНА, не може се подржати закључак Тужилаштва, да је окривљени чак и као евентуални командант ТО имао обавезу и могућност контролисања припадника одреда „Душан Силни“. Упориште за овакав став одбрана налази у утврђеним чињеницама из пресуде Хашког трибунала генералу Милету Мркшићу чији параграф 83 каже - Закон о општенародној одбрани прописује да се добровољци потчињавају или ЈНА или територијалној одбрани. А параграф 84 каже – да када јединице ЈНА и ТО заједнички делију, јединице су потчињене официру који руководи операцијом. На крају се у параграфу 85 наводи наредба Аџића од 12. октобра 1991. године, да све оружане формације ТО и добровољци морају дејствовати под јединственом командом ЈНА.

Додатни проблем је непоштовање таквих евентуалних наређења окривљеног Радојчића упућених добровољцима. Ниједан саслушани сведок није изнео суштински проверљив пример да је окривљени Радојчић имао утицај и ауторитет да му се наређења поштују и такви докази нису изведени. Насупрот томе, пуно је примера који доказују да су и они припадници ТО и добровољци поступали по наредбама официра ЈНА. Добровољачк одред „Душан Силни“ је по писменом наређењу команданта бригаде, пуковника Душана Лончара ушао у састав помоћних снага бригаде и тако учествовао у ослобађању Ловаса. Један број добровољаца је половином октобра саслушаван у вези догађаја на минском пољу, а већина њихових припадника је по наредби истог команданта протерана из Ловаса крајем истог месеца 1991. године. Ове чињенице нико не спори, али ипак због нечега Тужилаштво верује да је у тих десетак дана октобра окривљени Радојчић не само успео да се самопрогласи за команданта сеоске ТО, већ и да себи претпочини одред који највероватније броји од 70 до 100 људи, заједно са њиховим командантима. Додуше, тих десетак дана Тужилаштво се колеба, па су чак припадници одреда слушали команданта ТО, час командира сеоске испоставе милиције, а често и наредбу директора земљорадничке задруге. Слушали су изгледа добровољци и Саву Клисурећа, директора школе, Дулета Грковића, милицајца, па и председника Месне заједнице Ловас, покојног Ђуру Продановића. Војна документа изведена на главном претресу, додуше говоре да добровољци нису слушали никога, да су изашли изван контроле и слично. Тужилаштво неосновано крсти појмом цивилно становништво, све приведенe и задржане места Ловаса, иако је у току поступка показано као неспорно да је у селу Ловас више месеци пре напада организовани Кризни штаб општине Ловас и оружана група мештана која се назива сеоским стражама и/или цивилном заштитом. Сви потчињени Кризном штабу у Вуковару са својом командом коју чине и неки од саслушаних сведока као што су Адам Рендулић и Жељко Цирба. Оба сведока на претресу нису негирали своје функције, као ни чињеницу да су били наоружани аутоматским пушкама и пиштољима. Многобројни сведоци

не негирају да су оружјем обављали своју дужност у организацији која по свом карактеру спада у оружане снаге, управо онако како то дефинишу међународни прописи као и члан 48. Прописа о примени правила међународног ратног права у оружаним снагама СФРЈ. Већина сведока мештана Ловаса су и сами потврдили да данас остварују пензије, инвалиднине, као бранитељи и учесници домовинског рата, на надгробним споменицима страдалих бранилаца управо то и пише, били су браниоци. А цитирани прописи о примени Правила међународног ратног права у оружаним снагама, у члану 49. вели – „припадник непријатељских оружаних снага чим се преда и положи оружје, разоружава се и обезбеђује да не побегне“. Тачка 70. истог прописа каже „команданту јединице која је опколила насеље, насељено место, допуштено је да спречи сваки покушај неборачког становништва да напусти ту зону, па чак и употребом оружја. У наредби за напад на Ловас од 09. октобра 1991. године, очиване непријатељске снаге се процењују на 100 до 150 припадника, па се при нападу почетно користи чак и артиљерија, иако се село најпре гранатира. Све ово говори да је по заузимању села, најнормалније било да се позове одрасло мушко становништво да би се утврдило да ли је неко од њих узимао учешће у непријатељским оружаним снагама. То уосталом и налажу речени прописи ЈНА као војну радњу која се обавезно предузима по заузимању и запоседању насељеног места. Нема, такође ниједног доказа за тврдњу да је мој браћеник наредио да се било ко приводи, а потом и затвори и задржи. Посебно стоји оваква улога нашег браћеника када се зна да он и не командује у нападу било каквом јединицом или групом, а да истог дана по заузимању села у поподневним часовима у село улази одред ЈНА на челу са капетаном Вељовићем, који као највиши официр по чину, преузима команду над снагама у селу.

Одбрани при томе не пада на памет да тврди да се у односу на мештане који су узимали учешће у оружаним снагама а задржани су без униформе и оружја из напред наведеног разлога, смеју примењивати било какве мере које нарушавају заштиту цивилног становништва, обезбеђено међународним прописима, посебно забрани предвиђене заједничким чланом 3. Женевске конвенције из 1949. године. Сведок Душан Лончар, командант бригаде, у фамозној наредби за напад, говори о непријатељски настројеном становништву. Тај високи официр не наређује да се непријатељски настројено становништво разоружа и ухапси, већ наређује помоћним јединицама да се село од таквих очисти. Изгледа да Тужилаштво ценећи доказну снагу исказа овог сведока је поверовало војном вештаку да појам „чишћења“ не постоји у војној терминологији и прописима ЈНА. Више је разлога за задржавање и притварање лица по заузимању села, које је Тужилаштво ставило у тачки 2. исте оптужнице, држи посебно важним за доказивање кривице над којим се згражава као све чудећи се, зашто би неко усред оружаног сукоба изнуђивао информације од оштећених о наводном поседовању оружја, ноћним оружаним провокацијама, припадности чланова њихове родбине оружаним формацијама противне страни или о чланству у политичкој странци ХДЗ: Рат је био, уважени тужиоче, а и тих дана се некако много гинуло и војника и резервиста ЈНА и цивила, грађана те Републике, српске националности. .у књизи Боре Јовића „Последњи дани СФРЈ“ која је читана пред Хашким трибуналом или самог исказа пред тим судом тог бившег члана Председништва СФРЈ, те у самом предмету „Милошевић“, утврђено је да се

хрватска паравојска окривљује за многобројна убиства, а да је њена организација и наоружање на телу тадашње Социјалистичке Републике Хрватске текло преко месних одбора ХДЗ. У спксима је исказ генерала Александра Васиљевића дат пред Хашким трибуналом и пред домаћим судом који врло речито потврђује ове ноторне чињенице. Међу тих четрдесет затворених мештана су и неки касније смртно страдали. Њиховој судбини посвећен је став III оптужнице о чему ћемо посебно говорити. Сва смртно страдала лица су се тврди Тужилаштво, налазила у затвору у подруму Месне заједнице. Неспорно је да је смрт већине лица наступила после догађаја на минском пољу од 18. октобра. Тужилаштво, додуше тврди да су они сви страдали најкасније до 18. октобра, али та тврдња вели претходна оптужница, која је садржала тврдњу да су притворена лица где су била услед тортуре у тако лошем стању, да је наређено њихово склањање, како их такве не би затекли официри када дођу ради утврђена одговорности за догађаје на минском пољу. Овде морам да се исправим, тужилац је ову тврдњу унео и у ову нову оптужницу, ја нисам имао времена то да унесем.

Жртве су одвођене из затвора и у мањим групама лишаване живота у капелици на месном гробљу и у гаражама мештана. Тужилац вели да је реч о затвору који је држао ТО Ловас, чији су припадници чували и обезбеђивали приведенe и затворене, а преко конструкције оптуженог Радојчића, као њеном командиру, чинили одговорне за њихова страдања. Другачију истину, истину којом сам себе терети у некој мери, нуди окривљени Перић који тврди да му је надређени старешина, оптужени потпуковник Димитријевић наредио да преузме затвор и то 17. октобра 1991. године, дакле, све да је окривљени Радојчић и био у критичном периоду командир ТО Ловас, обезбеђење затвора је преузела ЈНА преко свог командира капетана прве класе и команданта диверзантске чете одреда ТО Ваљево. Самим тим, овај официр је преузео и одговорност за здравље и животе притворенка. Окривљени Перић је говорио и о томе да је у месту у коме је боравио пре Ловаса формирао затвор, па бисмо што каже тужилац, *implicite* могли да закључимо да је будући да је реч о официрима ЈНА, је и у Ловасу први затвор формиран одмах по доласку у село 10. октобра капетана Вељовића. Овим не желимо да тврдимо да је Перић одговоран за смрт притвореника, али указујемо да се његовом исказу мора веровати, јер тешко да би било ко на себе преузео тако тешку одговорност да би заштитио саокривљеног. Исти окривљени у свом исказу у МУП-у датом 29. маја 2007. године вели: „Такође изјављујем да је у мојој јединици био један човек који се бавио боксом, не могу да се сетим како се он звао, мислим да је боксовао у лакшој категорији и као да је једно време био командир одељења и као да је једно време био командир одељења које је једно време обезбеђивало затвор у Ловасу. Када се из изведених доказа зна да је ваљевска јединица којој су припадали окривљени Димитријевић, Перић и ево ексклузиве за недосетљиво Тужилаштво сведок Тужилаштва Зоран Грујичић, „Боксер“, напустили Ловас најраније 19. октобра, јер је у зони њихове одговорности сменила их крагујевачка бригада, лако је закључити да су припадници одреда ТО Ваљево обезбеђивали затвор у периоду када су из њега изведена и лишена живота лица страдалих у гаражама и у кућама те капелице на гробљу. То је списак са стране 7 оптужнице. У књизи „Ловас-крвава встина“, смрт тих лица је датирана на управо са 18. октобром, изузетак је Јосип Јовановић, убијен 24. октобра и изведен из затвора наводно 18. октобра. Само за покојног Антона Лукетића није утврђен датум погибије, али његова сестра Јелена Лукетић у истрази је саопштила да је убијен код Вучедола после одвођења од стране четника.

Смрт двој€ лица са списка из оптужнице – Марина и Катарине Балић, цитирам извод, датира са 16. октобром, што се уклапа у тврдњу Тужилаштва да су сва лица страдала најкасније 18. октобра. Ако је Перић 17. октобра преузео

обезбеђење затвора, поставља се питање, ко је за њега био задужен до тог датума. Чини се да одговор лежи у исказу окривљеног Косијер Зорана, добровољца који у свом исказу у МУП 29. маја 2007. године каже: „Сећам се да сам прве вечери у Ловасу добио задужење од Борисава Михајловића или Зорана Обреновића „Аждаје“ да стражарим поред објекта тачније поред улаза у круг Економије где је на спрату зграде било доста заробљених чланова ХДЗ и ХСП“: Овај исказ разрешава мистерију ко је чувао притвор у згради задруге. Сведок Јосип Кувеждић је сведочио на главном претресу дана 14. новембра 2008. године, описивао је своју једину посету затвору у Месној заједници, и на питање суда ко је чувао затвор односно да ли је међу чуварима било познатих мештана села Ловас, одговорио: „Није, није, били су непознати људи, али под наоружањем, стајали су тако да нико не може прићи тој жици“: Тај сведок је мењао исказ више пута у истрази, када је нешто другачије говорио, говорио је о мештанима и само ту изјаву је колега тужилац узео у обзир у својој завршној речи.

Да ли вам је доста? Није, ево да завршим само ову главу ако могу или како хоћете?

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Па завршите то ако сте при крају, па сутрадан да наставимо.

Адв. ГРАДИМИР НАЛИЋ: Неспорно је да у том периоду Месну заједницу води покојни Ђуро Продановић, ево тужиоцу неспорно представника цивилне власти у просторијама Месне заједнице, од одласка у место 14. октобра има калнеларију и преноћиште окривљени потпуковник Миодраг Димитријевић. У својој бележници оставља редак писани траг о постојању затвореника у Ловасу, бележећи: „Затворенике у Партизане“. Шта су Партизани и шта затворенике чека када тамо стигну одбрана неће да претпоставља, али не може да не укаже на још један траг у вези сведока Љубе Јелића са затвором кроз белешку која гласи: „Јављао се Љуба из затвора“. Прилика је да подсетимо да и сам сведок Јелић у свом исказу тврди да је окривљени Перић замолио да припази затвор.

Саслушани сведоци говорили су и о присуству војне полиције у селу и пред затвором, а један сведок који је био заточен у затвору спасао се јер га је официр који је дошао у затвор препознао као свог бившег војника. коме је био командир за време служења редивног војног рока у време мира, препознао и наредио да се пусти. Ова лепа реакција бившег старешине била је могућа само у случају да се овај притвореник налазио у рукама оних који су морали да слушају наредбу официра ЈНА, дакле, они који су јој потчињени.

У оптужници се преко овако круцијалних доказа ћутке прешло и Тужилаштво се још нашло у ситуацији да брише трагове као улаза ЈНА у трагичне догађаје у селу Ловас, па и више од тога, да туђу признату одговорност преваљује на другога. Команданти добровољаца ЈНА су продефиловали кроз судницу у својству сведока, а не оптужених. Оптужба прелази преко чињенице да у тренутку када су на снази Устав и закон СФРЈ, Сабор дотадашње Републике Хрватске 03 августа 1991. године легалну оружану силу ЈНА прогласио је окупаторском, не износи се ниједан податак о формирању и наоружавању хрватских паравојних састава који се наоружавају нелегално, преко суседних држава, ни речи око блокаде касарни ЈНА које трају месецима, убиствима војника и цивила који у почетку готово да празне градове и села Источне Славоније од српског становништва. Све то примморава ЈНА на акцију од које су неке имале и трагичне последице, попут ових у селу Ловас. И поред злочина за које се суди и судило се појединачним његовим припадницима, ЈНА је поготову у почетку међунационалних оружаних сукоба била једина заштита за српски народ у

Хрватској, све док је колико-толико имала Председништво у СФРЈ, макар у крњем саставу и за себе.

И ја бих овде завршио.

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА: Добро, захваљујем се.

Суд доноси

Р Е Ш Е Њ Е

Главни претрес **СЕ ПРЕКИДА** у 18,09 часова и биће настављен дана:

26. априла 2012. године,

са почетком у 14 часова и 30 минута, судница број 2.

Довршено.

ЗАПИСНИЧАР

ПРЕДСЕДНИК ВЕЋА-СУДИЈА